

บทที่ ๔

เพลงพื้นบ้าน : ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบ และเนื้อหาในแต่ละภูมิภาค

เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ในกลุ่มชาวบ้านทุกภูมิภาคของไทย เพลงพื้นบ้านในแต่ละภูมิภาคนั้นจะมีรูปแบบฉันทลักษณ์ ภาษาถิ่นแตกต่างกันไป การที่พบว่าทุกภูมิภาคมีเพลงพื้นบ้านหลายประเภทหลายชนิดนั้น เพราะว่าเพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมที่ให้ความบันเทิงใจแก่ประชาชนครอบครัว และผู้ร้องผู้ลำเอง

ชาวไทยไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่นิยมร้องลำ ฉะนั้นจึงพบว่าเพลงเด็กนั้นมีทั้งที่เป็นเพลงที่ผู้ใหญ่ขับลำ (เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก) และเพลงที่เด็กขับลำเอง (เพลงประกอบการเล่นของเด็ก) ส่วนเพลงผู้ใหญ่ที่มักจะเป็นเพลงที่เล่นตามโอกาส ตามเทศกาล ซึ่งมีหลายรูปแบบหลายประเภท

๑. ความหมายของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน คือบทหรือกรองท้องถิ่นที่จำสืบทอดกันมา และนำมาร้องมาขับลำเพื่อความบันเทิงใจ ใช้ถ้อยคำภาษาถิ่นที่เรียบง่าย สัมผัสคล้องจองกัน มีลีลาเสียงสูงต่ำตามเสียงดนตรี ไม่นิยมมีเครื่องดนตรีประกอบ เพียงแต่ตบมือให้จังหวะ หรือ มีฉิ่ง ฉาบ กรับประกอบบ้าง มักจะเล่นกันตามโอกาสวันนักขัตฤกษ์ หรือร้องเล่นในครัวเรือนเพื่อความบันเทิงใจตนเองก็ได้ จากความหมายข้างต้นอาจจะสรุปคุณสมบัติของ เพลงพื้นบ้านได้ดังนี้

- ๑) เป็นร้อยกรองพื้นบ้านที่จดจำสืบทอดกันมา และขับลำเพื่อความบันเทิงใจ
- ๒) เพลงพื้นบ้านมีลีลาจังหวะ และเสียงสูงต่ำตามเสียงดนตรี
- ๓) ใช้วิธีตบมือให้จังหวะเป็นสำคัญ ไม่นิยมมีเครื่องดนตรีประกอบ
- ๔) เป็นการละเล่น* คือไม่ต้องจ้างวาน สมาชิกที่มาพร้อมชุมนุมจะเป็นผู้ร้องผู้ลำตามความ

* การละเล่นแตกต่างกับการแสดง คือ (๑) การละเล่นไม่มีเวทีแยกผู้แสดงและผู้ชม (๒) การละเล่นไม่ต้องฝึกฝนทักษะ ฝึกซ้อมก่อนการแสดง นั่นคือใครจำได้ก็เล่นกันได้ (๓) การละเล่น สมาชิกที่มาชุมนุมเป็นผู้ร่วมกิจกรรม คือเป็นผู้นำและผู้เล่นได้ทุกคน (หากมีความสามารถ) (๔) การละเล่นเป็นการแสดงที่ไม่ต้องจ้างวาน เจ้าภาพอาจจะขอร้องเชิญชวน เสียขวัญในสมัยอดีต(ปัจจุบันต้องจ้างวาน เช่น ลำตัด หมอลำ ฯลฯ) (๕) การละเล่นมุ่งที่จะให้ความบันเทิงใจของผู้เล่นและผู้ชม ฉะนั้นจึงไม่มีพิธีการเหมือนการแสดง ฯลฯ

ถนัด (มักจะมีพ่อเพลงแม่เพลงที่สันทัดเป็นผู้นำเล่น) นั่นคือชาวบ้านเป็นทั้งผู้เล่นและเป็นผู้ฟัง

ในการพิจารณารูปแบบเพื่อจัดแบ่งประเภทของเพลงพื้นบ้านนั้นกระทำกันหลายวิธี นั่นคือพิจารณาจากผู้เล่นผู้ขับลำและผู้ฟัง จะจัดเป็น (๑) เพลงเด็ก (๒) เพลงผู้ใหญ่ ทั้งเพลงเด็กและเพลงผู้ใหญ่ในแต่ละภูมิภาคก็มีรูปแบบแตกต่างกันอย่างเด่นชัด

หากพิจารณาเพลงพื้นบ้านในภูมิภาคต่าง ๆ จะพบว่า แต่ละภูมิภาคจะมีเพลงพื้นบ้านที่ร้องเล่นขับลำกันสืบมาแตกต่างกันไป และมีฉันทลักษณ์ ทำนองลีลาแตกต่างกันตามความนิยมของภูมิภาคนั้น ๆ

ในที่นี้จะจัดประเภทเพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงเด็ก และเพลงผู้ใหญ่ ทั้งเพลงเด็กและเพลงผู้ใหญ่จะอธิบายเปรียบเทียบเนื้อหา รูปแบบ และธรรมเนียมการเล่นในแต่ละภูมิภาคอีกทีหนึ่ง

๒. เพลงเด็ก

เพลงเด็ก หมายถึง เพลงที่เด็กร้องลำเล่นกันเอง หรือ เพลงที่ผู้ใหญ่ร้องลำให้เด็กฟัง เพื่อขับกล่อม (เพลงกล่อมเด็ก) หรือ เพื่อบลอบเด็ก เป็นต้น

เพลงเด็กในแต่ละภูมิภาคมีหลายชนิดแตกต่างกันไป ซึ่งเพลงเด็กเหล่านี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จดจำสืบทอดกันมาจากปากต่อปาก ผ่านคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งไม่จบสิ้น

เพลงเด็กหากพิจารณาโดยยึดจุดมุ่งหมายในการขับลำจะได้ ๔ ชนิดคือ (๑) เพลงกล่อมเด็ก ภาคเหนือเรียกว่า เพลงอ้อลูก หรือ อ้อจา ภาคอีสานเรียกว่า เพลงนอนสาหล้า หรือ นอนสาเต้อ ภาคใต้เรียกว่า เพลงร้องเรือ หรือ เพลงชาน้อง (๒) เพลงปลอบเด็ก (๓) เพลงประกอบการละเล่น (๔) เพลงร้องเล่น

๒.๑ เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่ผู้ใหญ่ร้องกล่อมให้เด็กนอนหลับใ้ว ๆ ทำนองลีลาจึงเน้นเบาเบื่อน้อยกว่าถึงความผูกพัน เอ็นดูลูกอีกด้วย การร้องเพลงกล่อมเด็กนี้ยังเป็นการบันเทิงใจผู้ใหญ่ที่ขับลำอีกด้วย ส่วนเด็กได้ยินเสียงร้องเพลงจะรู้สึกอบอุ่นว่ามีผู้ใหญ่อยู่เป็นเพื่อน

ภาคกลาง

เจ้านกกาเหว่าเอ๋ย	ไซ้ไว้ให้แม่กำพืด
แม่มากก็หลงรัก	คิดว่าลูกในอุทร
คาบเอาข้าวมาเผื่อ	ไปคาบเหยื่อมาป้อน
ถนอมไว้ในรังนอน	ซ่อนเหยื่อมาให้กิน
ปีกเจ้ายังอ่อนคลอแคล	ห้อแท้จะสอนบิน
พาลูกไปหากิน	ที่ปากน้ำพระคงคา
ตื่นเจ้าเหยียบสาหร่าย	ปากก็ไซ้หาปลา

กินกั๋งแลกกินกั๋ง	กินหอยกระพังแมงดา
กินแล้วก็โผมา	จับที่ต้นหว้าโพทอง
ยังมีนายพราน	เหี้ยวเหี่ยมเหี่ยมมองมอง
ยกเอาปืนขึ้นส่อง	จ้องเอาแม่กาดำ
ตัวหนึ่งว่าจะตัม	อีกตัวหนึ่งว่าจะยำ
กินนางแม่กาดำ	คำวันนี้อูแม่เนา . . . เอย

(ศ. กุหลาบ มัลลิกมาศ, คติชาวบ้าน)

วัดโบสถ์

วัดเอยวัดโบสถ์	ปลูกต้นโตนดอยู่เจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น	ปานฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวออกใส่ห่อ	จะถ่อเรือออกไปหา
เขาก็เล่าลือมา	ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
เหลือแต่กระดูกแก้ว	เมียรักจะไปปลง
ขุนศรีจะถือฉัตร	ยุกระบัตร์จะถือธง
ถือท้ายเรือหงส์	ปลงศพเจ้าพ่อนา

(กิ่งแก้ว อัดถากร, คติชนวิทยา)

วัดโบสถ์

วัดเอยวัดโบสถ์	ปลูกข้าวโพดสาละ
เจ้าลูกเขยดกยาก	แม่ยายก็พรากรูกสาวหนี
ต้นข้าวโพดสาละ	ตั้งแต่นี้จะโรยรา เอย

(ศ. กุหลาบ มัลลิกมาศ, คติชาวบ้าน)

หมายเหตุ เพลงกล่อมเด็กในท้องถิ่นต่าง ๆ ของภาคกลางยังมีอีกจำนวนมาก และไม่จำเป็นจะต้องมีเนื้อความเหมือนกับตัวอย่างข้างต้น อาจจะมีคำที่แตกต่างกันไป เช่น "วัดเอยวัดโตนด ปลูกข้าวโพดสาละ"

นอกจากนี้ยังมีเพลงกล่อมเด็กอื่น ๆ อีก เช่น วัดโตนด นกเขา ลูกสาวชาวแพ โอละเห่ โอละหึก (ขนมแข่งม้า) แมวเหมียว นกเขาขัน นกกระจาบ ตึกแก เรือเล่น ลูกสาวชาวเหนือ เดือนหงาย วัดสิงห์ ฯลฯ

ภาคเหนือ

ภาคเหนือนี้อาจจะเรียกเพลงกล่อมเด็กว่า "เพลงอ้อจา" หรือ "อ้อจา" หรือ เพลงอ้อลูก ซึ่งแม่หรือพี่เลี้ยงจะร้องขณะที่ไกวเปลให้ลูกนอน มีหลายเพลง หลายสำนวน ดังตัวอย่าง

อ้อจา จา	หลับสองตาอย่าให้	อธิบายศัพท์
แก้วแก่นไต้	แม่จะอ้อ จา จา	อ้อจา- เป็นเสียงเอื้อนทำนอง
นายให้อยากกินจิ้น	บมีไฟไปหา	นาย- เด็ก น้อยนาย กี้ว่า
นายให้อยากกินปลา	บมีไฟไปส้อน	จิ้น- เนื้อ ซั้นเนื้อ ไฟ-ผู้ใด
มีข้าวเป็นสองสามก้อน	กินแล้วลวดหลับไป	กิน-กิน ส้อน-ซ้อน
อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ จา จา		ลวด-เลย

(มณี พยอมยงค์, ประวัติและวรรณคดีล้านนา. ๒๕๑๓)

อ้ออ้ออ้อ จา หลับเสียเดื่อนา หลับสองตาอย่าให้		เดื่อะ-เดอะ ต่า-ตา
ป้อแม่เลี้ยงลูกไว้	กินี่ว่ามีบุญ	ป้อ-พ่อ
หื้อหมั้นไหวหาคุด	ป้อแม่มาป่านป่อง	หื้อ-ให้ ป่านป่อง-ปกปักรักษา
กับบุญญาตีบ้น้อง	เป็นได้อุ้มจ้เจยจม	ปี้-พี่ เป็น-เขา
ซำบ้นกินน้ำนม	หมั้นเกี่ยป้อนข้าว	จุมเจย-ซุชมเซย บั้น-แบ่งปัน
กินี่ว่าเขาให้อ้อฮ้อง	เป็นอ้ออ้อ อ้อจา...	เกี่ย-เลี้ยงดู กิน-กิน

(ไพเราะ เลิศพิริยกุล, คติชาวบ้านลานนาไทย. สุริวงศบุคเคนเตอร์. ๒๕๑๖)

อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ จา	ป้อนายไปตั้งสา	ป้อ-พ่อ นาย-เด็ก ตั้ง-ทุ่ง
แม่นายไปนานอกบ้าน	เก็บบ่าสำนใส่ตง	บ่าสำน-มะสำน ตง-ตุง
เก็บลูกก่งใส่ซ้า	เก็บบ่าห้าใส่ปีก	ซ้า-ตะกร้า บ่าห้า-ลูกไม้ชนิดหนึ่ง
หน่วยหนึ่ง เอาไว้กินเมื่อแล้ง	หน่วยหนึ่ง เอาไว้ขายแลกข้าว	ปีก-พก
หน่วยหนึ่ง เอาไว้เป็นเพื่อนเจ้า ว่า อ้อ อ้อ จา		หน่วยหนึ่ง-ลูกหนึ่ง แล้ง-เย็น
		เพื่อน-เพื่อน

(ไพเราะ เลิศพิริยกุล, คติชาวบ้านลานนาไทย. ๒๕๑๖)

ฯลฯ

ภาคอีสาน

เพลงกล่อมเด็กภาคอีสาน มีชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า "เพลงก้อมลูก" บ้าง "เพลงนอนสาเดอ" บ้าง

นอนสาแม่เยอ หลับตำสาแม่เยอ | นอนเสียแม่นะ หลับตาเสียแม่นะ

นอนอยู่ผ้า	นอนสาแม่เยอ	นอนอยู่ผ้า นอนเสี้ยแม่ณะ
แม่ไปโฮ	กะคีค้วยเขาล้า	แม่ไปไร่ก็ขี่ควายเขาลา
แม่ไปหน้า	กะคีค้วยเขาดู้	แม่ไปนาขี่ขี่ควายเขาดู้
ขาหนึ่งคู่	ขาหนึ่งล่องซ้อย	ขาหนึ่งคู่ ขาหนึ่งเหยียดตรง

(จารุณี กองพลพรหม, คุณค่าคติชาวบ้านหมู่บ้านเมืองเก่า)

นอนสา เตื่อหล่า	นอนสาแม่สิกอม	นอนเสี้ยลูกหล่า นอนเสี้ยแม่จะกล่อม
แม่สิไปเซ็นฝ้าย	เดียนหงายเอาพอ	แม่จะไปปั่นฝ้าย เดือนหงายเพื่อหาพอ
เอาพ้อมาเกี่ยวข้าว	มุงหลังคาให้เจ้าอยู่	หาพ้อมาเกี่ยวข้าว มุงหลังคาให้เจ้าอยู่
ฝนสิฮ้ออแก้ว	สิไปช่นอยู่ใส	ฝนจะตกไว้รดอแก้ว จะไปชุกช่อนอยู่ที่ไหน
คันเห็นได้กินขึ้น	เจ้ากะสิเหลียวเบิ่งตำ	ครันเมื่อเขาได้กินเนื้อ เจ้าก็จะเหลียวดูตา
ครันเขาได้กินปลา	เจ้ากะสิเหลียวเบิ่งหน้า	ครันเขาได้กินปลา เจ้าก็จะเหลียวดูหน้าเขา
หมูที่ห้องเฮียนใกล้	เห็นกะซัง	หมูที่ห้องเรือนใกล้ เขาก็เกลียดซัง

(จารุณี กองพลพรหม, เรื่องเดียวกัน)

โอ โอ แม่ไปโฮ	สิไปเก็บไขมาหา	โอ โอ แม่ไปไร่จะไปเก็บไขมาหา
แม่ไปหน้า	เก็บปามาต้อน	แม่ไปหน้า เก็บปลามาฝาก (ต้อน-ฝาก)
แม่เสี้ยมอน	ไปป่าสวนม่อน	แม่เสี้ยงใหม่ไปป่าสวนหม่อน
นอนสาแม่เตื่อ	หลับตำสาแม่เตื่อ	นอนเสี้ยแม่ณะ หลับตาเสี้ยแม่ณะ . . .
นอนสา เตื่อหล่า	ทาละกาน้อยอ่อน	นอนเสี้ยเตื่อลูกเล็ก ทารกน้อยอ่อน
ตั้งแต่ย่างอ่อนแอ้น	เดินแล่นหยอกกัน	ตั้งแต่หัดเดินเตาะแตะ เดินวิ่งหยอกกัน
คันกลับจากไร่	แม่กะเอิ้นขวนมา	ครันกลับจากไร่ แม่ก็เรียกขวัญมา
กลับจากหน้า	แม่กะเอิ้นขวนเต้า	ครันกลับจากนา แม่ก็เรียกขวัญเข้ามา
เอิ้นเอาขวนฮือดข้าว	มาเฮียนเพรียงพรั้ง	เรียกเอาขวัญอดข้าวมา เรือนพร้อมพรั้ง
เอิ้นเอาขวนลูกเต้า	มาเข้าอยู่คิง	เรียกเอาขวัญลูกเต้า เข้ามาอยู่ในตัวตน
คันเที่ยวทางหัง	กะตีกแดดขวนอ่อน	ครันเที่ยวไปทางทุ่ง ก็จะถูกแดดขวัญอ่อน
เที่ยวทางดอน	กะตีกลมขวนล่ม	เที่ยวไปทางดอน ก็จะถูกลมขวัญจะล่มหาย

(จารุณี กองพลพรหม, เรื่องเดิม)

นอนสาหล่า	หลับตา เตื่อแม่สิกล่อม	นอนเสี้ยลูกเล็ก หลับตา เตื่อแม่จะกล่อม
แม่สิไปเซ็นฝ้าย	เดียนหงายเว้าบ่าว	แม่จะไปปั่นฝ้าย เดือนหงายจะคุยกับผู้ชาย
เอาพ้อมา	มาไว้เอ็ดนา	หาพ้อเสี้ยง มาไว้ช่วยทำนา

ฯลฯ

ภาคใต้

เพลงกล่อมเด็กของภาคใต้มีชื่อเรียกว่า "เพลงชาน้อง" บ้าง "เพลงร้องเรือ" บ้าง และ "เพลงน้องนอน" บ้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้นว่าจะนิยมเรียกกันอย่างไร

จากการรวบรวมเพลงกล่อมเด็กภาคใต้ ของรองศาสตราจารย์ ภิญโญ จิตต์ธรรม พบว่ามีจำนวนมากเมื่อเทียบกับเพลงกล่อมเด็กในภาคอื่น ๆ ในที่นี้จะยกตัวอย่างเพียงเล็กน้อย ดังนี้

นกเขียวเหอ	เกาะเรียวไม้พุก	ไม้พุก-ไม้ฝุ
พ่อแม่อยู่หนูก	โลกไปไชนาย	หนูก-สนุกสบาย ใช้-รับใช้ โลก-ลูก
ชนตกฟ้าร้อง	พ่อแม่เขาอยู่หนูกบาย	ชน-ฝน หนูกบาย-สนุกสบาย
โลกไปไชนาย	นั่งกินแต่น้ำตา	

(สุริวงค์ พงศ์ใหญ่ลย์, คติชาวบ้านภาคใต้)

น้องนอนเหอ	นอนให้สบาย	
แม่เซอทั้งหลาย	อย่ามาหลอกหลอน	แม่เซอ-แม่ซื่อ
แม่เซอขวัญข้าว	กล่อมให้เจ้านอน	
แม่เซอขวัญอ่อน	เชิญเจ้าให้นอนบาย	บาย-สบาย

(ภิญโญ จิตต์ธรรม, เพลงร้องเรือ)

โลกสาวเหอ	โลกสาวบ้านนอก	โลก-ลูก
นมไม้หันอก	บอกแม่เอาผ้า	
เดี๋ยวก่อนแลอีสาวเหอ	ให้อ้ายบ่าวมึงหลบแต่แลจัว	อ้ายบ่าว-พี่ชาย หลบ-กลับ(ตลบ)
บอกแม่เอาผ้า	ดอกบัวไม้หันาน	แล-ดู ดอกบัว-โดยนัยหมายถึงนม

(ภิญโญ จิตต์ธรรม, เพลงร้องเรือ)

ทอโทกเหอ	ทอพิมพ์สามสิบเซ่	โทก-หูก เซ่-ซีพิมพ์ทอผ้า
น้ำไหลใต้เก้	ทอลายโลกหวาย	เก้-ก็ทอผ้า โลก-ลูก
ผีหนึ่งทอหุง	ผีหนึ่งทอขาย	หนึ่ง-หนึ่ง
ทอลายโลกหวาย	ทอให้พี่ชายหุง	

(ภิญโญ จิตต์ธรรม, เพลงร้องเรือ)

เมรีเหอ	เสียวี่มาเมาสุรา	
พระรถถามห้อยา	บอกกล่าวเล่ามาแก่พระทอง	
ห่อไร่รุ่งรังบนหลังคา	ดวง เนตรแม่ข้านางสิบสอง	
พระรถถามน้อง	บอกสิ้นไม่พรางเลยเอย	

(เพลงกล่อมเด็ก สุราษฎร์ธานี)

ฟ้าสิ้นเหอ	ล้นมาตึกตึก
พระศรีสุชนไปรบศึก	รำลึกถึงนางโนรา
กาหนมของพี่เป็นเมียต้น	พระศรีสุชนไม่รักเสียเลยหนา
รักนางโนรา	พลัดมาแต่เมืองบนเอย

ฯลฯ

(เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ ในแต่ละจังหวัดยังมีเนื้อความแตกต่างกันบ้าง แม้จะเป็นเพลงกล่อมเด็กเพลงเดียวกัน เช่น เพลงพระสุชน มีหลายสำนวนที่ผิดเพี้ยนไปจากตัวอย่างข้างต้น)

๒.๒ เพลงปลอบเด็ก

เพลงปลอบเด็ก คือเพลงสั้น ๆ ที่ผู้ใหญ่ขับร้องขณะที่หยอกล้อกับเด็กหรือปลอบเด็กขณะที่เด็กร้องไห้ หรือบาดเจ็บ เช่น หกล้ม เพลงปลอบเด็กนี้มักจะเป็นบทร้อยกรองสั้น ๆ ง่าย ๆ มีจังหวะลีลากลมกลืนกับอาการปรีดาของเด็ก และผู้ใหญ่ในเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น

ภาคกลาง

- ดั่งไขเอย ดั่งไขลุ่ม จะด้มไขกิน ไขตกดิน อดกินไขเนื้อ (ประกอบการสอนเดิน)
- จับปูดำ ขยำปูนา จับปูม้า ปะปูทะเล (ประกอบการสอนเด็กหัดกำมือ)
- โยกเยกเอย น้ำท่วมเมฆ กระต่ายลอยคอ (ผู้ใหญ่ให้เด็กนั่งตักหันหน้าเขาหากัน
หมาหางงอ กอดคอโยกเยก แล้วจับมือเด็กโยกไปหน้าและหลัง)
- แต่ แต่ ช้า แต่ เขาแห่ยามา (ผู้ใหญ่ใช้ฝ่ามือลู้อที่ใบหน้าเด็ก
พอดึงศาลา เขาวางยายลง ขณะที่เด็กร้องไห้)
- ต่วน ต่วน จะต่วนไปไร่ ลูกร้องไห้ (ผู้ใหญ่ร้องเพื่อให้เด็กเดินเร็ว ๆ)
ต้องต่วนกลับมา
- แม่ใครมา น้ำตาใครไหล แม่ใครมา น้ำตาใครไหล (เพื่อน ๆ ร้องขณะที่เห็นแม่กลับบ้าน
ได้เบียดสองไพ ติดกันแม่มา เพื่อเข้าเหย้ากัน)
- อ้วนตุ้ตะ มะระจิมซี่ อ้วนเป่าปีชะเนอนพัง (เพื่อน ๆ ร้องเข้าเหย้าเด็กอ้วน ๆ)
อ้วนตดตัง ชะนีวิ่งหนี
- ผมเปีย มาเลียใบตอง พระตีกลองตะลุงตุ้งแช่ (เพื่อนร้องเข้าเหย้าเด็กที่ไว้ผมเปีย)

ฯลฯ

ภาคเหนือ

เพลงปลอบเด็กภาคเหนือ ร้องปลอบเด็กเมื่อร้องไห้ก็ได้ และร้องหยอกล้อกับเด็กก็ได้ เพื่อให้เด็กอารมณ์ดี

- ลิกก้องก้อ ยอมะแคว้ง มะแคว้งสูง ปล้ำตุกเนา หัวเข้าป่ม หัวนมปิว ปิดจะหลิว ตกน้ำแม่ก้อง ควายลงหนอง ทะลุ่มบ่มมัม
- ลิกกึ่งกู่ หม่าปู้แข่งแล้ง มะแคว้งสูง ปล้ำตุกบึง จิ้นจ้านเนา หัวเข้าป่ม หัวนมปิว ติ้วตองกว้าง
- หม่าหางกิด ไตคันทาต่อมต่อม หม่าหางก้อม ไตคันทาติดติด

เพลงลิกก้องก้อ (มณี พยอมยงค์, วัฒนธรรมล้านนาไทย, ๒๕๒๔ หน้า ๑๙๖)

ฯลฯ

ภาคอีสาน

- จ้าเข้าเปี้ย เอี้ยลูกนก (จิ้มข้าวบด คายให้ลูกนกกิน)
- จิกซี่แฮ่ มาแฮยู่คอก (ล้วงจิกแร้ มาแฮยู่คอก)

มารดาหยอกล้อลูกขณะป้อนข้าว

- กินเข้าแล้ว ลงแข่งลงขา (กินข้าวแล้วลงแข่งลงขา)
- ลงไปหาสองขา ไอน์โตئن (ลงไปหาสองขาเหยียดตรง)

กลุ่มวัฒนธรรมเขมร-ส่วย (สุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์) มีเพลงปลอบเด็กจำนวนมาก เช่น

- จิสะเต้วเบะเดิมกุก กระจโนบลูหุย จิสะเหาะวึ่ง (ซึ่ม้าไปหาต้นคุดย แมลงวันวีว่อน ซึ่ม้ากลับมา)

ผู้ใหญ่จะจับเด็กวางบนเข่า ขณะที่นั่งบนเก้าอี้ ผู้ใหญ่เขย่าเท้าเหมือนซึ่ม้า พร้อมกับร้องให้เข้ากับเขย่าเท้า

- ทวิตทเวง ปวงเลง จิ้งจองเตีร กระจเจกจองสตับ โอวโมจับ กระจลับมุขตรอง ๆ เต้อ (ทวิตทเวงปวงเลง เชิงจงเติน หูจงพั้ง พ้อมาไว ๆ พลิกหน้าตรง ๆ เต้อ)

ผู้ใหญ่อาบหน้าเด็ก โดยวางบนขาทั้งสอง ศีรษะเด็กอยู่ปลายเท้าผู้ใหญ่ ขณะที่อาบหน้าล้างสบู่ แม่มักจะจับขาทั้งสองของลูกกระทบกันเบา ๆ แล้วร้องเพลงข้างต้น เมื่อร้องจบก็จับแขนทั้งสองให้ลูกนั่ง ถ้าศีรษะของเด็กตรง คอไม่อ่อนแสดงว่าพ่อกำลังจะกลับถึงบ้านแล้ว

ฯลฯ

ภาคใต้

- เด็กซี้ร้อง จับใส่ข้อง มาร้องกลางนา คนเดินมา จับเด็กซี้ร้อง (ปลอบและล้อเลียนเด็ก ร้องไห้)

- โยกเยกเอย น้ำท่วมเมฆ น้ำท่วมหว่านา น้ำท่วมหว่าหมา หมามาไม่ได้ นั่งร้องไห้
สองคนแม่ลูก (เล่นโยกเยกคล้ายภาคกลาง)
- หัวล้านโกนใหม่ ๆ ควักซี่ไก่ใส่หัวล้าน หัวโล้นโกนมานาน เดินพลัดพานหัวจุ่มซี่
(พลัดพาน-ตกสะพาน) (ล้อเลียนเด็กหัวล้าน)

ฯลฯ

๒.๓ เพลงประกอบการเล่น

การเล่นเป็นหมู่คณะของเด็ก ๆ มักจะมีเพลงสั้น ๆ ประกอบ อาจจะร้องเป็นกลุ่ม หรือร้อง
เดี่ยวหมอนเวียนกันร้องก็ได้ ในการเล่นแต่ละรูปแบบจะมีเพลงร้องแตกต่างกันไป เช่น จ้ำจี้ แมงมุมขยุ่ม
หลังคา

ภาคกลาง

เพลงประกอบการเล่นแมงมุม

- แมงมุมเอย ขยุ่มหลังคา แมวกินปลา หมากัดกระพุงกัน หรือ
แมงมุมเอย ขยุ่มหลังคา ลูกเจีบนักหนา ปล่อยลูกทีเอย

เพลงประกอบการเล่นจ้ำจี้

- จ้ำจี้มะเขือเปราะ กระเทาะหน้าแวน
พายเรือออกแอน กะแทนตันกุ่ม
สาวสาวหนุ่มหนุ่ม อาบน้ำท่าไหน
อาบน้ำท่าวัด เอาแป้งที่ไหนมัด
เอากะจกที่ไหนส่อง เขียมเขียมมองมอง
นกขุนทองร้องเนื้อ (หรือนกขุนทองร้องกูก)

เพลงประกอบการเล่นวิธีข้าวสาร

- วิธีข้าวสาร สองทะนานข้าวเปลือก
เลือกห้องโบลาน เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน
พานเอาคนข้างหลังไว้ หรือ
- วิธีข้าวสาร สองทะนานข้าวเปลือก
เกลือกห้องโบลาน คดข้าวใส่จาน
ขอทานคนข้างหลัง

เพลงประกอบการเล่นโพงพาง

- โพงพางเอย ปลาเข้าลอด ปลาตาบอดเข้าลอดโพงพาง หรือ
- โพงพางเอย เรือเข้าลอด ปลาตาบอด เข้าลอดโพงพาง

เพลงประกอบการเล่นไล่จับ (โปลิสจับขโมย)

- โครไล่ให้ทัน ให้นำมันสิบขวด ใหลวดสิบตา ให้นำสิบหาง ใหข้างสิบตัว
ให้วัวสิบหลัก ใหปลูกสิบอัน ไล่ให้ทันเกิดไวย หรือ
- ผัดเจ้าล่อ ข้าวเหนียวสองห่อ ไม่พอกันกิน หรือ
- เดย เดย ล่อ ล่อ ข้าวเหนียวสองห่อ ไม่พอมึงกิน

ฯลฯ

ภาคเหนือ

เพลงประกอบการเล่นชิงช้า (เพลงสิกจุงจา)

- สิกจุงจาไหน สองคนพี่น้อง เวลาแดดอ่อน ฝนตกลมเจย แม่เลี้ยงเหย ข้าใครแอ้วภาค
ประตู่ทำแป้ หันเป็นชายแสะ ตึงผืนแผ่นผ้า หมูแม่ค้าขายเหล้าขายยา อีแม่ซื้อมา หื้อหมูเฮาเล่น ข้าขนม
เส้น กะขนมบัวลอย แบ่งปันคนละหน่อยละนิด ถ้ามันหวิด ๆ ก็ลับเหยตี ๆ วันดีคืนดีจะซื้อให้ใหม่

(แกว่งชิงช้า สองคนพี่น้อง เวลาแดดร้อน ฝนตกลมเซย แม่เลี้ยงเอย ข้าอยากไปเที่ยว
ตลาด ประตู่ทำแป้ เห็นเขาขายแพร ขายทั้งผืนแผ่นผ้า หมูแม่ค้าขายเหล้าขายยา อีแม่ซื้อมา ใหพวกเรา
เล่น ข้าขนมเส้น(ขนมจีน) กะขนมบัวลอย แบ่งปันคนละหน่อยละนิด ถ้าหากหุงตหวิด ก็ลับเหยตี ๆ วัน
ดีคืนดีจะซื้อให้ใหม่)

เพลงประกอบการเล่นจ้ำจี้ (จ้ำจี้จ้ำจวด-ภาคเหนือ)

- จ้ำจี้จ้ำจวด เอาลูกไปบวชในวัดโนวา ลูกสึกออกมา ดูกตาห้องป่อง (เมื่อเหลือสองคน
ให้ร้องต่อไปว่า) สองคนพี่น้อง กินข้าวกับเกลือ คนใดเหลือคนนั้นได้อุ้ม

ภาคอีสาน

เพลงประกอบการเล่นจ้ำจี้ (จ้ำมูมี-อีสาน)

- จ้ำมูมี มูมก มูมน หักคอคนใส่หน้ากกด
หน้ากกด หน้าลิง หน้าลาย หน้าผีพราย หน้าหีบหน้าหย่อม

ป้อมเปาะ

- จ้าคะมูกะเมา มะเขือหางเนา ใส่ชิงใส่ซ่า มะย้ามะยม ขนมหัวเปราะ
กระเทาะหน้าแวน ฟ้ายเรือหลังแอน กระทั่งตันกุ่ม สาวสาวหนุ่มหนุ่ม อานน้ำทำไไหน
อานน้ำทำวัด ได้แบ่งไไหนมัด ได้กระจกไไหนสอง เยี่ยมเยี่ยมมองมอง นกขุนทองร้องกู่

ภาคใต้

เพลงประกอบการเล่นจ้ำจี้ (หรือ จุ่มจี้จุ่มปุด หรือ จิบจี้ หรือจี้จิบ)

- จุ่มจี้จุ่มปุด จุ่มแม่สีพูด จุ่มแม่ลัดดา พุทราเป็นดอก หมากออกเป็นใบ ฟุ้งทิ้งลงไป
ว่ายน้าดูกติก คดข้าวใส่ถาด นางนาฏเล่นกล ออกไปสักคน นายเพื่อนเราเอย
- จุ่มจี้จุ่มปุด จุ่มแม่สีพูด จุ่มแม่ลัดดา พุทราเป็นดอก หมากงออกเป็นใบ
ฟุ้งทิ้งลงไป ว่ายน้าฮ้อแฮ ฮ้อแฮ

(ศ.กุหลาบ มลลิกมาส, เรื่องเดิม)

นอกจากตัวอย่างข้างต้นแล้ว ยังมีเพลงประกอบการเล่นของเด็กอื่น ๆ อีกมาก เช่น เพลงประเภทเข้าให้เพื่อวิ่งไล่จับ หรือการเล่นอื่น ๆ ในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งควรรวบรวมเพื่อศึกษาและภาคภูมิใจวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ และเห็นความสำคัญของเพลงที่บ้านอีกโสดหนึ่งด้วย

๒.๕ เพลงร้องเล่น

เพลงร้องเล่นเพื่อความสนุกสนาน หรือสร้างสรรค์อารมณ์ให้รื่นเริง ซึ่งผู้ใหญ่จะสอนให้เด็กร้องเป็นการฝึกฝนทักษะในการพูด การออกเสียง และการร้องเพลงอีกด้วย เช่น เพลงจันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้า หรือ ฝนตกแดดออก ดังตัวอย่าง

ภาคกลาง

- ฝนตกแดดออก นกกระจอกเข้ารัง แม่ม่ายใส่เสื้อ ต่อเรือไปคูหนึ่ง
- หรือ - ฝนตกแดดออก นกกระจอกเข้ารัง แม่ม่ายใส่เสื้อ สากกระเบือเหม็นหลัง
- จันทร์เอ๋ยจันทร์เจ้าขอข้าวขอแกง   ขอแหวนทองแดงผูกมือน้องข้า
ขอช้างขอม้าให้น้องข้าขี่   ขอเก้าอี้ให้น้องข้านั่ง
- ขอเตียงตั้งให้น้องข้านอน   ขอละครให้น้องข้าดู
- ขอยายชумаเลี้ยงน้องข้า   ขอยายม้ามาเลี้ยงข้าเอง
- จีบแจงเอย แม่ยายร้องเรียก ต้มข้าวเปียก ให้แม่ยายมันกิน
แม่ยายไม่กิน ไปทอดกฐิน ไปทอดกระถัน แม่ยายท้องครบ
แมงตบแมงดา มีเขี้ยวมีงา ออกมายึดยึด

ฯลฯ

ภาคเหนือ

- ผนตกลุ่ย ๆ จุ้ยหมาหุยเข้าเล่า พระน้อยได้เต่า - เอามาหื้อตุ้เจ้า แกงแคล่านักแต่ วันพุกไปใหม่ - เกล้าผมจิกปิก ชายพริกตึบพริกหนุ่ม - เกล้าผมญี่ปุ่น ชายมะแคว้งกุลา ฯลฯ	ลุยลุย-เสียงผนตกล หมาหุย-หมาขมปุย จุ้ย-ล่อ พระน้อย-เณร ตุ้เจ้า-พระภิกษุ ล้า-อร่อย แต่-แท้ พุก-พรงนี้ มะแคว้ง-มะแคว้ง

ภาคอีสาน

- แหงแหง ค้วยน้อยหลงแม่ จะกินนมไหน กะบื้อนมแม่
(หง หง ควายน้อย(ลูกควาย) หลงแม่ จะกินนมที่ไหน ก็ไม่เหมือนนมแม่)
  - อี้เก็งเดือนดาว ผู้สาวดำข้าว ผู้เฒ่าไล่กา ผู้ใหญ่สีขอ บักกอลอ แขนคอก้วยน้อย
(พระจันทร์เดือนดาว ผู้สาวดำข้าว ผู้เฒ่าไล่กา ผู้ใหญ่สีขอ เกราะไม้ แขนคอกลูกควาย)
  - แมงต๊บเต่า ออกลูกทางหลัง เป็นตาซังสิคือแมงต๊บเต่า (เป็นตาซัง-น้ำเกลียดซัง)
- ฯลฯ

ภาคใต้

- โหยนพล็อง เป๊ะหลังก้อง(โกง) แล่นเข้ากอเตย อยู่ไม่ได้ ทำได้ทำเคย ชาวบ่อเตย
ดีเคยผางผาง ชาวบ่ออย่าง งอกหางยาววี
  - อี้หลัดต้อยต้อย มดหนอยไต่รั้ว ไครยัมหัว คานั่นแหละตต (มดหนอย-มดตะนอย)
- ฯลฯ

๒.๕ คุณค่าของ เพลง เด็ก

ไม่ว่าจะเป็น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงประกอบการเล่น หรือ เพลงร้องเล่นก็ตาม ต่างก็ให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ร้องและผู้ฟัง (เด็ก ๆ) ไม่เพียงเท่านั้นเนื้อเพลงและท่าทางประกอบการร้องเพลงเหล่านั้นยังแสดงให้เห็นความผูกพันระหว่างผู้ใหญ่และเด็กอีกด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพสังคมที่ผู้ใหญ่เอื้ออาทรเด็ก ๆ และพยายามให้ความคุ้มครอง ให้ความอบอุ่น นอกจากนี้ยังให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอีกด้วย ดังตัวอย่าง

๑) *คุณค่าด้านความรัก* ความรักของพ่อแม่ที่มีต่อลูกได้แสดงออกในเนื้อเพลงที่ใช้คำเรียกลูกว่า "เจ้าเนื้อนุ่ม เจ้าเนื้อละเอียด" ฯลฯ ดังตัวอย่าง

เพลงกล่อมเด็ก

เจ้าเนื้อละมุนเอ๋ย   เนื้อเจ้าอุ่นเหมือนสำลี
แม่มิให้ผู้ใดต้อง   เนื้อเจ้าจะหมองศรี
ทองดีเจ้าคนเดียวเอ๋ย

เจ้าเนื้อนุ่มเอ๋ย   อุ่มล้าหนักจะเคยมี
วางลงเสียบ้างเถิดหรือ   บุญลือเจ้าคนเดียวเอ๋ย ฯลฯ

๒) ให้ความรู้เรื่องธรรมชาติของสัตว์ เนื้อเพลงที่ร้องกล่อมเด็ก หรือเพลงปลอบเด็ก จำนวนมากที่กล่าวถึงธรรมชาติของสัตว์ ชีวิตสัตว์ แสดงถึงความผูกพันความรักสัตว์ ซึ่งเป็นการสอนให้เรียนรู้เรื่องธรรมชาติอีกด้วย เช่น เพลงกาเหว่าเอ๋ย เป็นต้น

๓) ส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการทางร่างกาย และอารมณ์ เพลงปลอบเด็กจำนวนมาก จะช่วยให้เด็กได้เคลื่อนไหวอวัยวะตามจังหวะเพลงที่ผู้ใหญ่ร้อง เด็กจะรู้สึกว่าจะรีบและอยากทำตาม เช่น ผู้ใหญ่จะตบมือย่ำให้เด็กหัดยืน หัดทรงตัว โดยร้องเพลง "ตั้งไข่ล้ม จะตมไข่กิน" ผู้ใหญ่ขยับมือกำ-แบเพื่อให้เด็กทำตาม โดยร้องเพลง "จับปูดำ ขยำปูนา..." เป็นต้น

๔) สอนระเบียบวินัยของหมู่คณะ เพลงประกอบการเล่นของเด็กนั้น นอกจากจะให้ความเพลิดเพลินในการเล่นแล้ว ยังมีคติในการเล่นแต่ละประเภท ซึ่งคติเหล่านั้นเป็นการสอนระเบียบวินัยของหมู่คณะที่จะเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตในสังคมอีกด้วย

๕) ให้ความรู้เรื่องสภาพสังคม เพลงเด็กมีเนื้อร้องที่สะท้อนภาพสังคม เพื่อแสดงให้เห็นความผูกพันภายในครอบครัวและชีวิตในสังคม เช่น

ก. ด้านคุณธรรม

เพลงกาเหว่าเอ๋ย ได้สะท้อนให้เห็นว่าแม่มิยอมรักลูก แมแต่ไม่ใช่ลูกของตน หากอาหารมาให้กินด้วยความรักและฝึกปรือลูกอ่อนให้ช่วยตัวเองได้ เมื่อพ่อแม่สิ้นบุญแล้วจะหากินได้เอง

เพลงวัดโบสถ์ สะท้อนให้เห็นว่า ภรรยายอมรักสามีแม้สามีเป็นโจรก็ตาม แต่ภรรยายังเก็บกระดูกสามีเมื่อสามีตายไป

ข. ด้านความผูกพันในครอบครัว

เพลงจันทร์เจ้า ขอข้าวขอแกง แสดงให้เห็นความห่วงใยของพี่ที่มีต่อน้อง อยากจะขอสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้น้องสมปรารถนา เป็นต้น

ค. ด้านคุณค่าด้านประเพณี เช่น

จ้ำจี้จ้ำจวด เอาลูกไปบวช ถึงวัดถึงวา ครั้นสึกออกมา สัพพะสุนจุนจู่

ฯลฯ

๓. เพลงผู้ใหญ่

เพลงผู้ใหญ่ หมายถึง เพลงพื้นบ้านภาคต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนำมาเล่น หรือขับลำในเทศกาล งานบุญ หรือในวันนักขัตฤกษ์ อย่างไม่อย่างหนึ่ง เพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจ การเล่นเพลงพื้นบ้านนี้ผู้ที่มีความชำนาญจะรวมตัวกันเป็นพ่อเพลง แม่เพลง ส่วนชาวบ้านที่มาร่วมชุมนุมในเทศกาลนั้น ๆ จะร่วมวงเป็นลูกคู่ หรือ ดนกลอนเล่นเพลงด้วย ฉะนั้นเพลงพื้นบ้านไม่ว่าจะเป็นเพลงในภูมิภาคใดจะไม่มี การจำจวน พ่อเพลง แม่เพลง (ในปัจจุบันมีการจำจวน เช่น ลำตัด เพลงอีแซว ฯลฯ)

เพลงพื้นบ้านหรือเพลงผู้ใหญ่ จะอธิบายโดยการแบ่งตามภูมิภาค (๑) ภาคกลาง (๒) ภาคเหนือ (๓) ภาคอีสาน (๔) ภาคใต้ ตามลำดับ

๓.๑ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง

การที่คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน จึงได้สร้างสรรค์เพลงพื้นบ้านไว้จำนวนมาก จากการรวบรวมของ เอนก นาวิกมูล เมื่อ พ.ศ.๒๕๓๒ พบว่ามี ๔๗ ชนิด รวมทั้งเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม และ เพลงพื้นบ้านที่ร้องเล่นเพื่อความบันเทิง แต่อย่างไรก็ตามเพลงพื้นบ้านภาคกลางทั้ง ๔๗ ชนิดนั้น มีจำนวนน้อยที่ยังคงร้องเล่นกันบ้างในชนบทของภาคกลาง และมีจำนวนมากที่คงจำได้แต่ชื่อเพลง หรือมีบันทึกไว้ในหนังสือ และมีเพลงอีกจำนวนหนึ่งเป็นเพลงที่เล่นกันเฉพาะถิ่น ไม่แพร่กระจายกว้างขวาง ในที่นี้จะอธิบายเพียง ๘ ชนิด ที่เห็นว่าแพร่หลายทั่วไป และยังมีเพลง แม่เพลงที่ยังจดจำกันได้ คือ

(๑) เพลงเรือ	(๒) เพลงเกี่ยวข้าว
(๓) เพลงอริษฐาน	(๔) เพลงพวงมาลัย
(๕) เพลงระบำบ้านไร่	(๖) เพลงเหย่ย
(๗) เพลงอีแซว	(๘) เพลงฉ่อย

หมายเหตุ ลำตัดเป็นเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ที่พัฒนามาเล่นเป็นคณะ เช่น คณะแม่ประยูร คณะหวังเต๊ะในปัจจุบัน จึงไม่ได้อธิบายรายละเอียดไว้

๑) เพลงเรือ

เพลงเรือ เป็นเพลงที่นิยมเล่นกันในฤดูหน้าน้ำหลาก (เดือน ๑๐-๑๒) เล่นทั่วไปในจังหวัด ออยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี สุพรรณบุรี ลพบุรี ฯลฯ

ธรรมเนียมการเล่น มีเรือหญิง เรือชาย ๘-๑๐ คน (ตามขนาดของเรือ) มีพ่อเพลง แม่เพลง ส่วนที่เหลือเป็นลูกคู่ มีฉิ่ง กรับ เป็นเครื่องประกอบจังหวะ (ไม่นิยมปรบมือ) เนื้อเพลงจะกล่าวเกี่ยวพาราสิกข์ อาจจะมีเรือลำอื่น ๆ พายตามไปเพื่อฟังอีกจำนวนหนึ่ง ในการร้องพ่อเพลงแม่เพลงจะเป็นต้นเสียง และลูกคู่จะร้องรับ "ฮ้า-ไฮ้" และเป็นฝีพายช่วยพายเรือด้วย ตัวอย่าง

ชาย เอย เรียบเรือเรียงเข้าเคียงใกล้ หวังจะฝากน้ำใจ (ลูกคู่.. ฮ้า-ไฮ) ของข้า
 น้องจะรีบไปไหน ขอให้พายเบาเบา พี่จะได้มาพบเจ้า (... ฮ้า-ไฮ) งามตา
 พี่พายมานาน ให้แสนเหนื่อยนัก พอได้พบงลักขณ (... ฮ้า-ไฮ) โสกา
 ที่เหนื่อยก็หาย ที่หน่ายก็แข็ง กลับมีเรียวมีแรง (... ฮ้า-ไฮ) หนักหนา
 ขอเชิญพลน้อง มาเล่นร้องดังว่า ขอจงเผยวจา สักคำ... เอย (ลงเพลง)

(ลูกคู่) ขอจงเผยวจาสักคำ... เอย ขอเชิญพลน้องมาร้อง เล่นดังกล่าว
 ขอเชิญพลน้องมาร้อง เล่นดังว่า ขอจงเผยวจาสักคำ... เอย
 พี่พายเรือช้า มาเสียจนน้ำแตกคอ สาวน้อยเจ้าไม่รอ (... ฮ้า-ไฮ) ตัวข้า
 น้องแต่งตัวงาม กันมาทั้งลำ มีทั้งสวยทั้งข้า (ลูกคู่.. ฮ้า-ไฮ) งามหนักหนา
 น้องตัดผมทรงดอกกระพุ่ม น้องใส่อบผูกตุ้ม (ลูกคู่.. ฮ้า-ไฮ) กันมา
 พี่เห็นน้องชอบใจ พี่จึงได้มาหา หวังจะได้สนทนากัน... เอย (ลงเพลง)

(ลูกคู่) หวังจะได้สนทนากัน เอย พี่เห็นน้องให้ชอบใจ พี่จึงได้มาหา
 พี่เห็นน้องให้ชอบใจ พี่จึงได้มาหา หวังจะได้สนทนากัน เอย
 พอถ่วงกำหนด สามบทเพลงปลอบ ให้สาวน้อยเจ้าตอบ (... ฮ้า-ไฮ) วาจา
 แม่เสียงหวานวังเวง เหมือนดังเพลงสวรรค์ อย่านิ่งให้หนาน (... ฮ้า-ไฮ) เน้นซ้ำ
 ให้หัวน้ำบัวปาก ให้คายนาคายยาพอนั้นลงก็ว่าเพลง เอย (ลงเพลง)

(ลูกคู่) พอนั้นลงก็ว่าเพลง เอย ให้หัวน้ำบัวปาก คายนาคายยา
 ให้หัวน้ำบัวปากให้คายนาคายยา พอนั้นลงก็ว่าเพลง เอย

หญิง เอย ได้ยินน้ำคำ เสียงมาร่ำสอน เสียงใครมาเรียกหาน้อง (... ฮ้า-ไฮ) ที่ไหนละ
 แต่พอเรียกหาน้องไม่นานไม่เห็น เสียงผู้ชายร้องเชิญ (... ฮ้า-ไฮ) ฉันจะว่า
 การจะเล่นจะหัว หนูน้องไม่ติดไม่ตื่น แม่ไม่ไชยามกฐิน (... ฮ้า-ไฮ) ผ่าป่า
 พอเรียกก็ขาน แต่พovanก็เอ๋ย หนูน้อยไม่นิ่งทำเฉย (... ฮ้า-ไฮ) ให้มันซ้ำ
 แต่พอเรียกหาน้อง น้องก็ร้องขึ้นรำ ฉันบนอบตอบคำ (... ฮ้า-ไฮ) จริงเจ้าข้า
 แม่หนูบนอบแล้วก็ร้องตอบคำ ตอบกันไปเสียด้วยน้ำ (... ฮ้า-ไฮ) วาจา
 แต่พอเรียกหาน้อง ฉันก็ร้องว่าจำ กันแต่เมื่อเวลาจวน เอย (ลงเพลง)

(ลูกคู่) กันแต่เมื่อเวลาจวน เอย แต่พอเรียกหาน้อง ฉันก็ร้องว่าจำ
 แต่พอเรียกหาน้อง ฉันก็ร้องว่าจำ กันแต่เมื่อเวลาจวน เอย
 เอย เรียกหาน้อง น้องก็ร้องเอ๋ย น้องไม่นิ่งกันทำเฉย (... ฮ้า-ไฮ) ให้มันซ้ำ
 ครั้นจะไม่ทัก หรือจักไม่ทาย ฉันเกรงว่าพี่แก่จะอายุ (... ฮ้า-ไฮ) เสียหน้า
 ฉันเกรงว่าจะอายุ พ่อไหวเอ๋ยเขาป็น ทั้งฝูงผู้ฝูงคน (... ฮ้า-ไฮ) ก็มากหน้า

ฉันไม่ให้อาย พ่อไหวเขาจะแย ตลอดทั้งพวกของแก (. . ฮ้า-ไฮ)ที่มา
 ฉันจะถูกรับหน้าเธอ ไว้เสมอหน้าท่า เพราะเราเป็นคนเห็นหน้ากัน เอย (ลงเพลง)
 (ลูกคู่) เพราะเราเป็นคนเห็นหน้ากัน เอย ฉันจะถูกรับหน้าเธอ ไว้เสมอหน้าท่า
 ฉันจะถูกรับหน้าเธอไว้เสมอหน้าท่า เพราะเราเป็นคนเห็นหน้ากัน เอย

ตัวอย่างข้างต้นเรียกว่า "เพลงปลอก" คือเพลงเรือดอนเริ่มต้นชักชวนให้ฝ่ายหญิงเล่นเพลง
 กัน ครั้นเมื่อเล่นกันแล้วจะเป็น "เพลงประ" คือการประคارระหว่างพ่อเพลงแม่เพลง จะเป็นเกี่ยว
 พาราสีกัน จนถึงคำว่า ร้องแก่กันเรื่อยไป จนเรือผ้าปา หรือเรือกฐินจะถึงวัดก็จะร้อง เพลงจาก คือ
 กล่าวรำพันว่าจะต้องจากกันเพราะหมดเวลา หมดโอกาส

๒) เพลงเต็นกำ

เพลงเต็นกำ คือเพลงที่ใช้เล่นในช่วงเกี่ยวข้าว หลังจากหยุดพักก็ล้อมวงเล่นเพลงเต็นกำกัน
 เพลงที่เล่นในระหว่างเกี่ยวข้าว มี เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเต็นกำ เพลงเต็นกำรำเคียว และในระหว่าง
 นวดข้าวก็มี เพลงโถก เพลงพานพ่าง เพลงสองคำสำพวน เพลงเตชะข้าว เพลงชักกระดาน เป็นต้น
 (แต่เพลงอื่น ๆ ที่เอ่ยชื่อนั้นไม่แพร่หลาย จึงขออธิบายในที่นี้)

เพลงเต็นกำนั้นเป็นเพลงว่าเกี่ยวกับระหว่างแม่เพลง และพ่อเพลง มีลูกคู่ช่วยร้องรับ นิยม
 เล่นกันในจังหวัดอ่างทอง สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อโยธยา นครนายก และจังหวัดใกล้เคียง โอกาสที่เล่นมักจะ
 เล่นตอนเย็นเลิกจากเกี่ยวข้าวแล้ว ผู้เล่นจะล้อมวงมือซ้ายถือรวงข้าว มือขวาถือเคียว พ่อเพลงแม่
 เพลงอาจจะมีหลายคน ช่วยกันว่าแกฝ่ายตรงข้าม คนอื่น ๆ เป็นลูกคู่ร้องรับว่า "เฮ้ เอ้า เฮ้ เฮะ"
 เมื่อแม่เพลงร้องจบหนึ่งคำร้อง เนื้อความที่ร้องมี

- เกรีน หรือ เพลงปลอก คือฝ่ายชายเชิญชวนเล่นเพลงกัน ฝ่ายหญิงรับเล่นด้วย
- เพลงประ คือเนื้อความที่เกี่ยวพาราสีกัน
- เพลงบทพาหนี่ คือเนื้อความตอนที่หนุ่มสาวตกลงจะหนีไปอยู่เป็นคู่ฝั้วเมียกัน
- เพลงลา คือเนื้อความบอกกล่าวอำลากัน ให้พรเจ้าภาพและผู้ฟัง

ตัวอย่างบทเกรีน

ไหว้ครูสำเร็จเสร็จสก ขยายยกเป็นเพลงปลอก (เฮ้ เอ้า เฮ้ เฮะ)
 หาไหนไม่เทียมเรียมเรือ ไม่มีคนเสมอ เหมือนอย่างฟ้าครอบ (เฮ้ เอ้า เฮ้ เฮะ)
 ขอเชิญมาเล่น เต็นกันสักรอบ ลูกขึ้นมาตอบเพลงเอย (ไม่ต้องรับเฮ้)
 (ลูกคู่รับ) ขอเชิญมาเล่น เต็นกันสักรอบ ขอเชิญมาเล่น เต็นกันสักรอบ ลูกขึ้นมาตอบเพลงเอย
 โอ่งโอย๋ ชายเอย เอ้ากันสักรอบ ลูกขึ้นมาตอบเพลงเอย

ขอเชิญมาเล่น เดินกันสักรอบ ลูกขึ้นมาตอบเพลงด้วย (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 จิตใจเจ้าไม่สมเพช พี่จะเป่าด้วยเวทย์มหาละลาย(เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 เดชะ คุณพระขลัง ปดะมัง ชมกขมวย (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 เดชะคุณพระช่วย ให้เล่นกันด้วยนางเอย (ไม่ต้องรับเฮ้)
 (ลูกคู่รับ) เดชะคุณพระช่วย เดชะคุณพระช่วย ให้เล่นกันด้วยนางเอย
 โอ่ง โอ้ย ชายเอย คุณพระช่วย ให้เล่นกันด้วยนางเอย
 มาเถะหนาแม่มา แม่หนูน้อยอย่าช้าทวงที (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 จัดเป็นวงงกกา ของพี่ก็ทำเอาไว้ดิบตี (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 ถ้าน้องไม่เล่น กะทิดพร้อม ตัวพี่จะกล่อมมโหรี (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 ลูกคู่ลูกตี กันตั้งสี่ตั้งสาม แล้วในก็หลามกันมากมี (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 ใอันเป็นนี่ ใอันเป็นหมอง ใอันเป็นกลองก็ดังตี (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 ใอันต้อยตึงละ ใอันตึงหนอด น้ำแห้งก็หยอดตรงรูปี (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 แม่ต้อยตะริดตีตีตี ตึงเหมือนเป่าเอย (ไม่ต้องรับ เฮ้)
 (ลูกคู่รับ) แม่ต้อยตะริดตีตีตี แม่ต้อยตะริดตีตี ตึงเหมือนเป่าเอย
 โอ่ง โอ้ย ชาย เอย ตะริดตีตีตี ตึงเหมือนเป่าเอย

(สำนวนหลวงพ่อกพร้อม ในหนังสือ เพลงนอกศตวรรษ หน้า ๑๔๖)

ตัวอย่างบทพาหนี่ (สารานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๒ คำว่า "เกี่ยวข้าว")
 หมิง เสียงเคาะฝักกุกกุก ตัวน้องก็ลุกขึ้นมามอง (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 ครั้นเห็นม้ายืนอยู่ข้างฝา จึงมีวาจาตอบสนอง (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 แม่ยังตื่นอยู่ฉันก็คิดกลัว พ่อทูนหัวของน้อง (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 จงไปซ่อนตนอยู่กันห้อง ยืนอยู่ใต้ร่องเยี่ยวเอย (ไม่ต้องรับ เฮ้)
 (ลูกคู่รับ) จงไปซ่อนตนอยู่กันห้อง จงไปซ่อนตนอยู่กันห้อง ยืนอยู่ใต้ร่องเยี่ยวเอย
 โอ่ง โอ้ย ชาย เอย ซ่อนอยู่กันห้อง ยืนอยู่ใต้ร่องเยี่ยวเอย
 ชาย ร่องเยี่ยวเจ้ากว้างเป็นทางช้างโครง แลดูโล่งเห็นเหวห้วย (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 ขอขมให้ฉันเป็นจันดักช้าง เถิดนะแม่นางรูปรวย (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)

ตัวอย่างบทพาหนี่ (จากสารานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๒ คำว่า "เกี่ยวข้าว")
 หมิง เอย ไต่ยีนเสียงกุก ๆ ก็ลุกขึ้นมา แลเห็นมารดาสนิทนอน (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)
 จึงจับหวีกระจกแบ่งน้ำมัน สารพันแลผ้าผ่อน (เฮ้ เอา เฮ้ เฮะ)

๓) เพลงพืชรูาน

เพลงพืชรูาน เป็นเพลงเล่นกันในเทศกาลสงกรานต์ เป็นเพลงร้องโต้ตอบระหว่างฝ่ายชาย-หญิง เป็นเพลงสั้น ๆ พบเล่นในจังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี สุโขทัย และบางส่วนของจังหวัดอยุธยา สุพรรณบุรี กาญจนบุรี

วิธีเล่น ผู้เล่นจะมีพานดอกไม้อยู่ในมือ เล่นในโบสถ์ แบ่งเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ฝ่ายใดร้องนำขึ้นฝ่ายนั้นจะเป็นลูกคู่ช่วยร้องรับ ไม่ต้องปรบมือ เนื้อร้องมีการเกี่ยวพาราสีด้วย ขึ้นต้นเพลงด้วย "พืชรูานเอ๋ย" (พืชรูาน คงกร่อนเสียงมาจาก "อริชรูาน")

ตัวอย่าง (เพลงพืชรูานชาวบ้านสระทะเล อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ จากหนังสือ เพลงนอกศตวรรษ)

ชาย พืชรูานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกพิกุล
ลูกคู่ มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกพิกุล
ชาย เกิดมาชาติใดแสนใดเอ๋ย ขอให้ลูกได้ส่วนบุญ
ลูกคู่ พืชรูานวานไหว ขอให้ได้ตั้งพืชรูาน
เอ๋ยเนรมิต ยอดพระพืชรูานเอ๋ย
หญิง พืชรูานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกจำปี
ลูกคู่ มือหนึ่งถือพาน พานเอาดอกจำปี
หญิง ลูกเกิดมาชาติใดแสนใดเอ๋ย ขอให้ลูกได้ไอ้ที่ตี ๆ
ลูกคู่ พืชรูานไหว ขอให้ได้ตั้งใจพืชรูานเอ๋ย
เอ๋ยเนรมิต ยอดพระพืชรูานเอ๋ย ฯลฯ

ตัวอย่าง เพลงพืชรูานเก่า

ชาย พืชรูานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน ถือพานดอกจอก (ลูกคู่รับเหมือนข้างต้น)
เกิดมาชาติใดแสนใด ขอให้ได้พวกบ้านกระบอก (ลูกคู่รับ)
หญิง พืชรูานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน ถือพานปากกระบี่ (ลูกคู่รับ)
เกิดมาชาติใดแสนใด ขออย่าให้ได้พวกบางพลับ (ลูกคู่รับ)

๔) เพลงระบำบ้านไร่

เพลงระบำบ้านไร่ เป็นเพลงร้องโต้ตอบระหว่างชายและหญิง เนื้อร้องเกี่ยวเนื่องกับการเกี่ยวพาราสี เล่นกันในเทศกาลสงกรานต์ นิยมเล่นในบริเวณจังหวัดอ่างทอง อยุธยา สุพรรณบุรี สิงห์บุรี ลพบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี

วิธีเล่น ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะล้อมวง ประบมือช่วยจังหวะผลัดกันเป็นต้นเสียง ส่วนที่เหลือจะเป็นลูกคู่ร้องว่า "ดงไหนดอเยย ลำไยหอมหวานอยู่ในดงอเยย เข้าดง เข้าดงลำไย หอมหวานอยู่ในดงอเยย" ผู้เป็นต้นเสียงจะขึ้นต้นว่า "ระบำที่ไหนดอเยย ขึ้นใจอเยยชาวบ้านไร่"

ตัวอย่าง (เพลงประของนายกร่าง แมอิน จากแผ่นเสียงตราช้างสามเศียร)

กร่าง ชำระบำไหนดอเยย แม่ขึ้นใจอเยยชาวบ้านไร่

ลูกคู่ ชำ-ระบำที่ไหนดอเยย แม่ขึ้นใจอเยยชาวบ้านไร่

พี่ตรองดูนี่อยู่เป็นนาน พี่ได้ฟังสารแก้มใส

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

ขยับเขยิบกะเถิบกะถับ ขะเย็บขยับเข้าไปให้ใกล้

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

แม่ขึ้นเนตรของพี่เบื่องขวา พี่จะมีวาจากามไถ่

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

เห็นว่าน้องเป็นสาวรุ่นก่อน ตัวของหล่อนเป็นรุ่นผู้ใหญ่

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

ตัวของพี่จะพูดก็ยาก จะออกจากปากฉันยังเกรงใจ

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

แม่คุณษาหันหน้ามานี้ พูดกันดีดีเกิดจะเป็นไร

ลูกคู่รับยาว ดงไหนดอเยย ลำไย หอมหวานอยู่ในดงอเยย

เข้าดง เข้าดงลำไย หอมหวานอยู่ในดงอเยย

อิน ชำระบำไหนดอเยย แม่ขึ้นใจอเยยชาวบ้านไร่

ชำ ระบำไหนดอเยย แม่ขึ้นใจอเยยชาวบ้านไร่

เมื่อฟังสุนทรวอนว่า ได้ยินวาจากำชาย

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

แม่หนูจัดแจงจะแต่งกายา รีบลงเคหาเรือนใหญ่

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

ฉันยกอเยยเท้าก้าวกระดาก เลื่อนลอยไปจากกระได

ลูกคู่ (เหมือนข้างต้น)

จึงยกฝ่าเท้าฉันจึงก้าวขยับ สองมือก็จับเหยียบแม่กระได

ลูกคู่รับยาว ดงไหนดอเยย ลำไย หอมหวานอยู่ในดงอเยย

เข้าดง เข้าดงลำไย หอมหวานอยู่ในดงอเยย . . . . . ฯลฯ

๕) เพลงพวงมาลัย

เพลงพวงมาลัย นิยมเล่นตามเทศกาลต่าง ๆ และงานมงคลต่าง ๆ เป็นเพลงร้องโต้ตอบระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เพลงพวงมาลัยนิยมเล่นในภาคกลางทุกจังหวัด แต่ในปัจจุบันคงมีเล่นกันน้อยมาก

วิธีเล่น แบ่งเป็นฝ่ายชายและหญิงผลัดกันร้อง มีลูกคู่ ส่วนหนึ่งล้อมวงเล่นกันตามลานบ้าน ผลัดกันเป็นต้นเสียง (พ่อเพลง แม่เพลง) ส่วนที่เหลือจะเป็นลูกคู่ช่วยกันร้องรับ

ตัวอย่าง (เพลงพวงมาลัยชาวบ้านบางแพ จังหวัดราชบุรี จากหนังสือ เพลงนอกศตวรรษ)

ลูกคู่	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป
	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป
หญิง	ไต่ยืนผู้ชายมาร้องเชิญ	ไม้นิ่งเนิ่น อยู่ทำไม
	นางหยิบเข็มขัดเข้ามารัดพุง	สองมือแม่ก็หุง ผ้าลาย
	นางหยิบหวีน้อยเข้ามาสอยเสย	ผมเผ้าแม่เลย กระจาย
	นางยกเท้าก้าวกระดาก	สาวน้อยลงจาก กระได
	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	ไม่ช้าไถลเลยเอ๋ย
ลูกคู่	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	ไม่ช้าไถลเลยเอ๋ย
	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป
	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป
หญิง	มาเจอะมาจะฉันทักปะหมา	พ่อคนสวยก็พ่อกับมา แต่เมื่อไร
	พ่อทั้งสามกระไร หรือทั้งสี่	ลูกเมียพ่อก็ บ้างหรือไม่
	พ่อกับทั้งห้าทั้งหก	มีร่วมสายรัก กันบ้างไหม
	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	จงบอกน้องไปเถิดเอ๋ย
ลูกคู่	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	จงบอกน้องไปเถิดเอ๋ย
	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป
	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป
ชาย	หรือมากันทั้งห้าทั้งหก	นี้ร่วมสายรัก กันแต่ไร
	อีกทั้งลูกเมียพี่ไม่มี	พี่อยู่เอ๋ย เปล่ากาย
	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	รักน้องด้วยใจจริงเอ๋ย
ลูกคู่	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	รักน้องด้วยใจจริงเอ๋ย
	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป
	เออระเหยลอยมา	ลอยมาก็ลอยไป

หญิง	ช่างมาถึงจะมาพึ่งพิง อีกทั้งพึ่งเงินพึ่งทอง พี่จะมาพึ่งของรัก พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	มาประจบรู้จัก นางใน จะโกยจะกอง เอามาให้ ตัวน้องยังหนัก น้ำใจ เห็นจะไม่ได้เลยเอ๋ย
ลูกคู่	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย เออระเหยลอยมา เออระเหยลอยมา	เห็นจะไม่ได้เลยเอ๋ย ลอยมาก็ลอยไป ลอยมาก็ลอยไป
ชาย	ว่ามาถึงจะมาฝากรัก พี่รักน้องจิง ๆ พี่รักน้องจิง ๆ เหมือนกระแฉกทอฝ้าย กระด่ายทอหูก พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	จะมาประจบรู้จัก นางใน พอได้แล้วจะไม่ทิ้ง น้องไป เหมือนจิ้งจกออกลูก ก็เที่ยวไป รักน้องอยู่รายเดียวเอ๋ย
ลูกคู่	พวงเจ้าเอ๋ยมาลัย	รักน้องอยู่รายเดียวเอ๋ย... ฯลฯ

๖) เพลงเหย่ย

เพลงเหย่ย เป็นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเล่นในงานเทศกาล หรืองานมงคลต่าง ๆ ที่ชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมของชุมชน ภายหลังราว พ.ศ. ๒๕๐๔ กรมศิลปากรได้ส่งคณะครุฑนาฏศิลป์ ไปศึกษาวิธีการเล่นเพลงเหย่ย และนำมาแสดงถวายพระราชาธิบดีและพระราชินี แห่งมาเลเซีย เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๗ เพลงเหย่ยของชาวกาญจนบุรีก็ได้รับความนิยมขึ้นมากอีกครั้งหนึ่ง

วิธีการเล่นเพลงเหย่ย นักเพลงแบ่งเป็นฝ่ายหญิงและชาย จำนวนฝ่ายละ ๘-๑๐ คน (ไม่จำกัด) มีผ้าคล้องคอคนละผืนทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิง มีกลองยาวตีให้จังหวะการร้องการรำด้วย ฝ่ายหญิงและชายจะยืนตรงกันเป็นคู่ ขณะที่ร้องเพลงจะมีผู้ออกมารำ ๑ คู่ ผลัดเปลี่ยนกัน คือฝ่ายชายจะนำผ้าของตนมาคล้องคอให้หญิงที่เป็นคู่รำ ฝ่ายหญิงที่ถูกคล้องคอก็จะออกมาพ้อนรำเป็นคู่กับชายนั้น จนหมดเนื้อร้องตอนหนึ่ง ก็กลับเข้าที่ และคู่อื่น ๆ ก็ออกมาพ้อนรำที่ละคู่สลับกันไปจนหมดเพลง เนื้อร้องของเพลงเหย่ยนี้ส่วนใหญ่จะร้องต้นกลอนสวด เพราะเป็นกลอนง่าย ๆ ส่วนทำราก็ไม่จำกัด นั่นคือใครอยากพ้อนรำแบบใดก็ได้ เพื่อให้มีความสนุกสนานเท่านั้น และยังมีทำรำของฝ่ายชายที่ยกถ้อฝ่ายหญิงอีกด้วย หรืออาจจะพ้อนรำตามเนื้อเพลงที่ร้องก็มี เมื่อร้องเพลงไปจบหนึ่งตอน คือ ๒ วรรค ฝ่ายสาวจะนำผ้าไปคล้องคอชายคนอื่น ชายที่รับผ้าจะรำคู่กับหญิงไปส่งเข้าที่ และนำผ้าไปคล้องคอหญิงอีกคนหนึ่ง และร้องเพลงเกี่ยว ๒ วรรค กระทำกันเช่นนี้เรื่อย ๆ จนหมดนักเล่นเพลง อาจจะพ้อนรำกันเรื่อย ๆ จนตึก หรือเหนื่อยก็หยุดพัก

ตัวอย่าง

(ลูกคู่จะปรบมือ และร้องรับเมื่อต้นเสียงร้องคำว่า เอย คือร้องซ้ำต้นเสียงทุกครั้ง)

ชาย	มาเถิดหนาแม่มา	มาเล่นพาดผ้ากันเอย
	พี่ตั้งวงไว้ท่า	มาเล่นพาดผ้ากันเอย
	พี่ตั้งวงไว้คอย	อย่าให้วงกร่อยเลยเอย
หญิง	ให้พี่ยื่นแขนขวา	เข้ามาพาดผ้าเถิดเอย
ชาย	พาดเอยพาดลง	พาดที่องค์น้องเอย
หญิง	มาเถิดนะพวกเรา	ไปรำกับเขาหน่อยเอย
ชาย	สวยแม่คุณอย่าช้า	ก็รำออกมาเถิดเอย
หญิง	รำร้ายกรายวง	สวยดั่งหงส์ทองเอย
ชาย	รำเอยรำคู่	สวยดั่งกินนรนางเอย
หญิง	รำเอยรำคู่	น่าเอ็นดูจริงเอย
ชาย	เจ้าเขี้ยวใบข้าว	พี่รักเจ้าสาวจริงเอย
หญิง	เจ้าเขี้ยวใบพวง	อย่ามาเป็นห่วงเลยเอย
ชาย	รักน้องจริงจริง	รักแล้วไม่ทิ้งไปเอย
หญิง	รักน้องไม่จริง	รักแล้วก็ทิ้งไปเอย
ชาย	พี่แบกรักมาเต็มอก	รักจะตกเสียแล้วเอย
หญิง	ผู้ชายหลายใจ	เชื่อไม่ได้เลยเอย
ชาย	พี่แบกรักมาเต็มลำ	ช่างไม่เมตตาเลยเอย
หญิง	เมียมียู่เต็มดัก	จะให้น้องรักอย่างไรเอย
ชาย	สวยเอยคนดี	เมียมียู่เมื่อไรเอย
หญิง	เมียมียู่ที่บ้าน	จะทิ้งทอดทานให้ใครเอย
ชาย	ถ้าฉีกได้เหมือนปู	จะฉีกให้ดูใจเลย
หญิง	รักจริงแล้วหนอ	รีบไปสูxon้องเอย
ชาย	ขอก็ได้ ขอก็ได้	สินสอดเท่าไรน้องเอย
หญิง	หมากลูกพลูจิบ	ให้พี่รีบไปขอเอย
ชาย	ข้าวยากหมากแพง	เห็นสุดแรงน้องเอย
หญิง	หมากลูกพลูครึ่ง	รีบไปให้ถึงเถิดเอย
ชาย	รักกันหนาพากันหนี	เห็นจะดีกว่าเอย
หญิง	แม่สอนไว้	ไม่ให้เชื่อคำชายเอย

ชาย	แม่สอนไว้	หนีตามกันไปเถิดเอ๋ย
หญิง	พ่อสอนว่า	ให้กลับพาราแล้วเอ๋ย
ชาย	พ่อสอนว่า	ให้กลับพาราพี่เอ๋ย
หญิง	กำเกวียนกำกง	ต้องจากวงแล้วเอ๋ย
ชาย	กรรมวิบาก	วันนี้ต้องจากเสียแล้วเอ๋ย

(จาก เพลงนอกศตวรรษ หน้า ๒๑๐-๒๑๑)

๗) เพลงอีแซว

เพลงอีแซว เป็นเพลงพื้นบ้านในแถบจังหวัดสุพรรณบุรี เดิมเป็นเพลงร้องโต้ตอบกันสั้น ๆ ในงานเทศกาลสงกรานต์ หรืองานบุญงานกุศล ต่อมาได้ยืมกลอนเพลงฉ่อยไปร้องให้ยาวเป็นเรื่องเป็นราวมากขึ้น เพลงอีแซวเป็นเพลงจังหวะเร็ว เดินจังหวะด้วย ฉิ่ง กรับ ในอัตราชั้นเดียวคือ ฉิ่งฉับ ๆ ไปเรื่อย ๆ ระยะเวลา ๒-๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เพลงอีแซวได้พัฒนาเป็นคณะแสดงตามงานที่เจ้าภาพจ้างแสดง เช่น คณะนายไสว วงษ์งาม คณะขวัญจิตศิริประจันต์ เป็นต้น

วิธีเล่นเพลงอีแซว มีพ่อเพลงแม่เพลงทั้งสองฝ่าย และมีผู้ร่วมแสดงฝ่ายละ ๔-๕ คน เนื้อร้องเป็นเชิงเกี่ยวพาราสักกัน การเล่นเพลงอีแซวจะเริ่มจาก บทไหว้ครู เกรีน บทผูกรัก บทเกี่ยว บทประ (คือประกรรม) ฯลฯ แนวเนื้อร้องของเพลงอีแซวจะนิยมแฝงคำสองแง่สองง่ามไว้เสมอ

ตัวอย่างบทรัก (นายไสว วงษ์งาม สุพรรณบุรี)

แม่คู่ข้าเคียงข้าง	อย่าระคางเคื่องขุน	ต้องจากแม่แม่คุณ	เอ๋ยไม่ค่อยไม่คาย
มันมีข้อขัดข้อง	ไม่ได้ประคองเคียงข้าง	รักก็ต้องตกค้าง	ไม่รู้ฝากกะใคร
รักใครรักเขา	มันไม่เท่ารักน้อง	แม่คู่เคยประคอง	แก้มขาวปานไข่
อีแม่คู่เคยเห็น	เห็นจะเป็นคู่เขา	พี่มานั่งกอดเขา	แทบจะเป็นไข่
นึกจะมีคู่	ให้นึกถึงข้า	แม่คุณแม่ขา	น้องอย่าพึ่งรักใคร
รักพี่ไม่งาม	หรือสองง่ามเป็นเงา	เปรียบเหมือนจิว	ถือง่าว เสียเมื่อตอน
		เดือนหงาย	
รักเจ้าคนงาม	ต้องงุ่มง่ามเดินงอน	แม่งวงงามไถงอน	จากแม่เอาด้วยง่าย
ต้องระงมขมง่าม	เห็นจะต้องเหงาเลยไม่งาม	แบกแ่งผ่าง่าม	รักกันง่ายจากง่าย
ไอ้แม่ดอกกระเจาะ	ของพี่แจ่มกระจ่าง	รักพี่จะต้องจาง	ไปด้วยความจนใจ
แม่แจ่มแจ่มกระจ่าง	กลับมาจางเป็นอื่น	เจอะเจอะคงไม่ขึ้น	หัวใจ
ไอ้แม่คู่ร่วมจิต	ดวงจิตพี่เคยใจ	น้ำตาพี่ร่วงไหลโจ๊ก	ร่วงลงสองสามจอก
		น้องไม่เห็นใจ	
จะต้องจากน้องจริง	แม่หล่อนจำ	ถ้ารักพี่แล้วน้องอย่า	เป็นสองใจ

เพลงอีแซว สำหรับ ไวพจน์ เพชรสุพรรณ

ไอ้มาเกิดมา กระจาไรแม่มา
 หากได้ยินเสียงนี้ เสียงของพี่ไวพจน์
 พี่นี่เป็นพ่อเพลง ใครใครก็เกรงกระทุ้
 พี่สืบสายเพลงอีแซว ไปเล่นมาแล้วทุกที
 เดิมบางนางบวช ก็เคยไปอวดคารม
 บางปลาหมอทอง สองพี่น้อง อำเภอมือง
 ชื่อเสียงโด่งดัง แต่ยังขาดแม่เพลง
 พี่ขอเชิญให้มาสมัคร ถ้ามีใจรักทางร้อง
 ขอเพียงให้เชื่อฟัง แม่ร้อยชั่งอย่าเกรง
 คนหนึ่งนั้นเสียงพี่ เสียงโฉมศรีเป็นคอสอง
 ถ้าหากน้องร้องเก่งแล้ว มาร่วมอีแซววงพี่
 จะได้ร่วมกันหากิน ในถิ่นเมืองสุพรรณ
 ขออย่าอิดเอื้อน ให้พี่เดือนเป็นคำสอง

ไอ้มาเกิดมากระจาไรแม่มา ๑
 มาร่วมวงกับพี่ชาย

สาวน้อยเจ้าอย่าช้า ๑ ร้าไร
 คนสุพรรณเขารู้หมด ว่าพี่เป็นใคร
 ถ้าหากว่าน้องยังอยู่ พี่จะบอกให้
 ศรีประจันต์ดอนเจดีย์ พี่ก็เคยไป
 สามชุกก็เคยชม ว่าคารมพี่คมคาย
 อย่าว่าคุยเชื่อง พี่เฟื่องนะสายใจ
 แม่ผีปากเจ้ายังไม่เก่ง จะเกรงไปไย
 อีกหนอยก็คงจะคล่องต้องคอยหัดค่อยไป
 จะหัดให้เป็นแม่เพลง ให้ร้องเก่งจนได้
 บกพร่องจะแก้ให้
 คงมีแม่เพลงชั้นดี มาเป็นเพื่อนใจ
 ให้ขึ้นชื่อลือลั่น ไม่วันใด ๑

เชิญแม่เกริ่นทำนอง ร้องเป็นเพลงอีแซวเอย
 สาวน้อยอย่าช้า ๑ ร้าไร
 น้องอย่าได้อายใครเลย

๘) เพลงฉ่อย

เพลงฉ่อย เป็นเพลงที่เล่นกันทั่วไปทุกจังหวัดภาคกลางในสมัยอดีต มักเล่นในเทศกาลสงกรานต์ หรือวันนักขัตฤกษ์อื่น ๆ ภายหลังมีการตั้งเป็นวงอาชีพรับจ้างแสดงทั่วไป ในสมัยรัชกาลที่ ๖-๗ เพลงฉ่อยรุ่งเรืองมาก นั่นคือมีหลายคณะเล่นประชันกันก็มี ในปัจจุบันเพลงฉ่อย ขบเซาไปมาก แต่อย่างไรก็ตาม คณะลำตัดหวังเตี้ยยังนิยมนำเพลงฉ่อยมาร้องแทรกอยู่กับการเล่นเพลงลำตัดเสมอ ๑

วิธีเล่นเพลงฉ่อย ซึ่งเป็นเพลงร้องโต้ตอบระหว่างหญิงชาย มีเอกลักษณ์ตรงที่ลูกคู่จะร้องรับว่า "เอ้อชา เอ้อชา ชา ฉ่าต ชา" (บางคณะ ต่อด้วย หนอยแม่ หรือรับเอ้อชา ทำนองอื่น) แบบแผนการเล่นจะเริ่มจากการร้องไหว้ครู เพลงเกริ่น เพลงประ (ประคารม หรือทดสอบเขาน้ำปัญญา) พาหนี่ สู่ขอ ตอนท้ายก็ร้องเพลงลา เป็นต้น (แต่ในปัจจุบันนี้คงเล่นแทรกอยู่บางตอนเท่านั้น และส่วนใหญ่ไม่มีการเล่นเพลงฉ่อยเป็นวงอาชีพ) ไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ พ่อเพลงแม่เพลงและลูกคู่จะปรบมือเท่านั้น

ตัวอย่าง (สำหรับ ยายทองหล่อ) จาก เพลงนอกศตวรรษ หน้า ๓๔๔-๓๔๕
 ชาย โอง โง ไอ้ โอง โง โง

	พี่จะไปสู่ออ พี่ก็ท้อแท้	ทั้งพ่อทั้งแม่พี่ก็ตาย
	รักกันให้ไปด้วยกัน	ให้ไปกะฉันไม่เป็นไร
	ที่เขารักเขาหา เขาพากันหนี	เขามั่ง เขามีก็ถมไป
	ถึงขึ้นหอลงโรง	ถ้ากุศลไม่ส่งมันก็ฉิบหาย....
หญิง	เรามารับรักกันเสียมั่ง	จะเด็ดดิ่งชิงชิงไปทำไม
	เออเมื่อจะรักกันเน้อกันหนอ	มาเป็นคู่อยู่คลอกันกะชาย
	เมื่อจะรักกันกะเจ้า เมื่อจะเอากันจริง ๆ	เป็นหม้ายไม่ทิ้งน้องไป
	เกี่ยวก้อยพุดอ้อยพุดอ้อย	นี่พี่จะรักหญิงจริงหรือไม่
	ถ้าแม่จะถามงามสักหน่อย	พี่เอื่อยยำน้อยน้ำใจ
	หากว่าฉันได้พี่เสีย	ฉันนี้ยอมเป็นเมียพี่ชาย
	ได้เสียเป็นเมียผัว	ล้มท่ายจมหัวกันลงไป
	ทองคำพ่อตำ เตี้ย	จะทำกินเลี้ยงเมียชนิดใด
	พ่อดอกพิกุลมุ่นกิ่ง	กลัวจะรักไม่จริงพี่ชาย
	เมื่อจะรักกะเจ้า เมื่อจะเอากันจริง ๆ	ได้แล้วกลัวจะทิ้งฉันไป
	จะทิ้งแล้วจะขว้าง	จะให้แม่คุณเป็นร้าง เป็นหม้าย
	ให้ชาวบ้านเขาถือกันเป็น	ว่าฉันมีผัวหลายคนอ้ออาย
	ถ้าแม่รักจริงก็มาขอ	ถ้าแม่รักอ้อ ก็ตามใจ
	ลูกเขามีพ่อแม่	แก่จะมา เกาะแก่ไม่ได้
	ต้องเอาหัวหงอกหัวดำ	เข้ามาเหยียบย่ำกระได
	เขาว่ากลัวนำว่ามันยี่สิบห้าต่อเฟื้อง	มันจะหมดจะเปลืองไปเท่าไร
ลูกคู่	เอชช เอชชชช ฉาด ชช หน่อยแม่	

๓.๒ เพลงพื้นบ้านภาคเหนือ

เพลงพื้นบ้านในภาคเหนือ นั้น มีจำนวนชนิดของเพลงน้อยกว่าภาคกลางมาก และธรรมเนียมการเล่นเพลงพื้นบ้านในภาคเหนือค่อนข้างจะพัฒนารูปแบบไปเป็น "การแสดง" มากขึ้น นั่นคือ (๑) ฝึกหัดกันเป็นคณะ เป็นวง (๒) ผู้แสดงและผู้ชมแยกกันเป็นคนละกลุ่ม (๓) มักจะมีดนตรีประกอบการเล่นเพลง (๔) มีการจ้างมาเล่นโดยเจ้าภาพจะเป็นผู้จ้างหา (๕) การแสดงเพลงพื้นบ้านดังกล่าวเริ่มจะมีการพัฒนาเป็นระบบ และขั้นตอนมากขึ้นกว่าเพลงพื้นบ้านภาคกลาง

เพลงพื้นบ้านภาคเหนือที่สำคัญมี ๒ ชนิด คือ (๑) จ้อย (๒) ซอ

๑) จ้อย จ้อยเป็นเพลงพื้นบ้านภาคเหนือที่ขับร้องฟังกันเอง โดยจดจำบทร้อง และทำนอง เพลงสืบทอดกันมา โดยไม่ต้องฝึกหัด และบางครั้งก็มีเครื่องดนตรีประกอบ บางครั้งก็ไม่จำเป็น นั่นคือ มักจะร้องเล่นกันเอง โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่ม ๆ ระหว่างเดินเล่นในหมู่บ้าน เพื่อไปเยี่ยมบ้านสาวที่ตนหมายตาไว้ และเป็นการส่งเสียงสัญญาณให้สาวจำเสียงได้ด้วย (เนื้อร้องและทำนอง มักจะจดจำมาจากซอ)

๒) ซอ ซอเป็นเพลงพื้นบ้านภาคเหนือที่พัฒนาเป็นวง เป็นคณะ และต้องจ้างพามาเล่นในงานบุญงานกุศลต่าง ๆ มีดนตรี มีธรรมเนียมการเล่นเป็นระบบมากขึ้น เป็นมหรสพชนิดหนึ่งของภาคเหนือนั่นเอง

๑) ผู้เล่นและดนตรี ผู้เล่นเรียกว่า ซ่างซอ(จ้างซอ) มีทั้งฝ่ายหญิงและชาย ๓-๕ คน หรือมากกว่านั้น ส่วนดนตรีมี ปี่ ซึ่ง สะล้อ รวมเป็นวงหนึ่ง อาจจะมี

- วงปี่จุม ๓ คือ ปี่แม่ ปี่กลาง และปี่ก้อย
- วงปี่จุม ๔ คือ มีปี่แม่ ปี่กลาง ปี่ก้อย และปี่ตัด
- วงปี่จุม ๕ คือ ปี่แม่ ปี่กลาง ปี่ก้อย ซิ่ง และสะล้อ (ซอ แบบภาคเหนือ)

๒) ทำนอง เรียกตามภาษาถิ่นว่า "ตำนาน" หรือ "ระบำ" และในลักษณะเดียวกันคำว่า "ซอ" ยังหมายถึง "ทำนอง" ก็ได้ หรือหมายถึง "เพลง ชนิดของเพลง" ก็ได้ ทำนองซอที่รู้จักกันทั่วไป มีอยู่ ๑๐ ทำนอง คือ

(๑) ซอขึ้นเขียงใหม่ เป็นทำนองซอที่ใช้ร้องเกริ่น เริ่มต้นกล่าวถึงเจ้าภาพ และปรารภถึงงานบุญที่จ้างพามาเล่น

(๒) ซอละม้ายจะปู เป็นทำนองอ่อนหวาน เหมาะในการบรรยายบรรยากาศธรรมชาติ ตามสำเนียงชาวจะปู (คือไทยลื้อ เมืองจะปู)

(๓) ซอละม้ายเขียงแสน เป็นทำนองโคลง หรือกะล่งของภาคเหนือ เป็นซอที่นิยมขับร้องสลับระหว่างจะเปลี่ยนทำนองใหม่ มักจะใช้ทำนองละม้ายเขียงแสนสลับเป็นบทสั้น ๆ

(๔) ซอฮื้อ(เพลงกล่อมเด็ก) เป็นทำนองที่นิยมใช้ขับลำบทที่เป็นคำสอน หรือนิทาน เช่น เรื่องเต้าน้อยของคำ ดาววิไถ่บ่อย

(๕) ซอเงี้ยว หรือ เสเลมา เป็นทำนองสนุกสนาน น่าจะได้ทำนองมาจากไทยใหญ่ มีการตีกลองมอชิงสลับ และโห่สลับเป็นตอน ๆ

(๖) ซอพม่า กล่าวกันว่าเป็นทำนองพม่า เป็นทำนองที่นิยมมากชนิดหนึ่ง ใช้ซอนิทาน เป็นเรื่องบ้าง หรือซอโต้ตอบกันบ้าง

(๗) ซอล่องน่าน หรือพระลอเดินดง เป็นทำนองอ่อนช้อยมีเสียงเอื้อน และหยุดเสียงบ้าง กล่าวว่าเป็นเสียงเหมือนน้ำไหลล่องตามแม่น้ำน่าน นิยมชอบที่ชมธรรมชาติ ชมนกชมไม้

หรือขอโต้ตอบที่สะท้อนอารมณ์ เจ้าดารารัศมีพระราชชายาในรัชกาลที่ ๕ เมื่อกลับมาประทับที่เชียงใหม่ ได้คิดเล่นขอเป็นเรื่องเหมือนละครภาคกลาง แต่ใช้เพลงและสำนวนภาษาเหนือ เรื่องน้อยใจยา พระโล เดินดง โดยให้ท้าวสุนทรพจนกิจ ประพันธ์บท ท้าวสุนทรพจนกิจได้นำทำนองขอล่องน่านมาประกอบ จึง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ขอพระโลเดินดง"

(๘) ขอเมืองน่าน เป็นทำนองที่นิยมในเมืองน่าน แพร่ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ ทำนองคล้ายกับขอละม้ายจะปู แต่ปลายบทขึ้นสูงกว่า

(๙) ขอบ้านฝ้าย เป็นทำนองโบราณ นิยมชอกกันในจังหวัดน่าน แพร่ หลวงพระบาง นิยมนำมาขับร้องเป็นละครขอด้วย

(๑๐) ขอก้อม และขอบู้จิบ เป็นชอกบทสั้น ๆ (ก้อม-สั้น) ขอไม่บู้จิบ คือขอจาก ปลายมาต้น และกลับไปสู่ปลาย

หมายเหตุ การเรียกทำนองของขอมักจะเรียกตามกลุ่มชนหรือชื่อเมือง แสดงให้เห็นว่าเป็น ทำนองที่นิยมอยู่ในกลุ่มใด หรือเมืองใด และภายหลังได้นำมาเล่นเป็นระบบเป็นคณะ จึงยังเรียกทำนอง ตามชื่อเมือง นอกจากนี้ยังมีทำนองอื่น ๆ อีก หรือชื่อชอกชนิดเดียวกัน แต่อาจจะมีการผสมผสานกันบ้าง ตามท้องถิ่น

๓) บทร้อง หรือ เนื้อร้อง

เนื้อร้องของเพลงพื้นบ้านทั่วไปมักจะขึ้นอยู่กับนักร้อง (จ้างขอ) ที่จะเลือกเนื้อร้องให้เข้ากับ ทำนอง เข้ากับสภาพของงานบุญงานกุศลนั้น ๆ (งานปอย) และยังคงถูกใจผู้ฟังอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้าน (จ้างขอ) มักจะเสนอเนื้อร้อง และทำนองหลายรูปแบบ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ แก่ผู้ฟัง ฉะนั้นจึงพบว่าในการเล่นเพลงขอแต่ละครั้งนั้น จึงมีเนื้อร้องทำนองประสมประสานกันไป ดังนี้

- **ขอนิทาน** คือนำเนื้อเรื่องนิทานพื้นบ้านตอนหนึ่งตอนใดมาขอ เช่น เรื่องเจ้าสุวัต-นางบัวคำ เรื่องพระโล เรื่องน้อยใจยา เรื่องดาววิไถ่น้อย ฯลฯ

- **ขอเกี่ยวกัน** หรือเพลงปฏิพากย์ คือเนื้อร้องที่แสดงอารมณ์ระหว่าหนุ่มสาว (เหมือนเพลงประ หรือ ประคารม ของภาคกลาง) อาจจะเริ่มจาก ทักทาย ฝากรัก ตัดพ้อต่อว่า หรือสูลขอ ฯลฯ เป็นการ แสดงไหวพริบ และปฏิภาณของจ้างขอทั้งฝ่ายหญิงและชาย ขอเกี่ยวกันนี้ดูเหมือนจะเป็นเนื้อร้องหลักของ เพลงขอ

- **ขอฮ้องขวัญ** คือเนื้อร้องเกี่ยวกับการทำขวัญนาค ทำขวัญลูกแก้ว ซึ่งเป็นเพลงขอที่ใช้ใน งานปอยบวชลูกแก้ว รวมทั้งขอให้พรด้วย

- **ขอเนื้อร้องอื่น ๆ** เป็นขอเบ็ดเตล็ด สลับรายการเพื่อให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น ซึ่งเป็นลูกเล่นของแต่ละคณะ

ตัวอย่าง ขอนิทานเรื่องน้อยใจยา (ปรับปรุงเป็นละครขอ) ใช้ทำนองขอล่องน่าน ดังนี้

น้อยใจยา	ดวงดอกไม้ แบ่งบานสลอน	ฝูงภมร แม่เฝ้าสอดไซ้ (เฝ้า-ฝั่ง)
	ดอกพิกุล ของพัตันไต้	ลมพัดไม้ มาขอดบ้านตุ (ขอด-ถึง ออกเสียงว่าขอด)
	รู้แน่ชัด เข้าโสดสองหู	ว่าสิชมพู่ ถูกป่าเค้าเน็ง (เค้าเน็ง-โคนเอน)
	เค้ามันตาย ปลายมันเล็ง	ลำกิ่งเน็ง ปลายโคนตวยแนว (เล็ง-เง ตวยแนว-]
	ดอกพิกุล คือดอกแก้ว	เป็นของเป็น แล้วเนอ (เป็น-เขา ผู้อื่น) ตามพันธุ้]
แว่นแก้ว	เต็มเค้าเน็ง กิ่งใบแท้เล่า	ตามคำลมที่พัดออกเข้า (เต็ม-หากว่า)
	มีแต่เค้าไหวหวั่น	คลอนเพื่อน
	กิ่งมันแท้ บ่แสเสลือน	บ่เหมือนลมเซย ร้าเพยเชื่อนั้น (แสเสลือน-เอนเอียง)
	ใจของหญิง น้องหมิมเที่ยงมัน	บ่เป็นของเป็น คนใด (หมิม-หมิม ๆ หรือ นิ่ง ๆ)
	ยังเป็นกระจก แว่นแก้วเงาใส	บ่มีใจเหยิง ชายเนอ (เหยิง-เอนเอียง)

ฯลฯ

(มณี พยอมยงค์, ประวัติและวรรณคดีสาหนหา หน้า ๑๔๖)

ตัวอย่าง ขอเรื่องเจ้าสุวัต-นางบัวคำ ทำนองขอพม่า

คอยฟังราหูชุมที่น้อง	จักไซ้ทำนอง เรื่องนางบัวคำ (ชุม-พวักหมู่ จุม กี่ว่า)
ไซ้ตามระบำที่ออกธรรมในพระเจ้า	ติดต่อบทเค้า เจ้าสุวัตตวยมา (เค้า-ตัน เต็ม ตวย-ตาม)
อู้กันสาราวนั้นเมื่ออัน	ส่วนนางน้องชั้นไซ้บอกบิดา (อัน-นั้น อู้-พูด)
ว่านางได้จา และก็ได้อู้ผู้	กับเจ้ากลิ่นคู่สุวัตหน่อไท (จา-พูด เจรจา อู้ผู้-พูดจา)
ส่วนพระดงไพรท่านก็เล็งหันไต้	จึงยอมยกให้เป็นคู่ตัวกรรม (หัน-เห็น)
ของนางบัวคำเมื่อปางหลังก่อนอัน	ท่านก็ไม่กิดกันยกหื้อเป็นเมียแพง (หื้อ-ให้ แพง-รัก-รักมาก)

ฯลฯ

ตัวอย่างขอเกี่ยว ทำนองจะปู้ (สำนวนหญิง)

ปีไตจา จะได้ชาวบ้านทา มาเป็นผ้าขวัญ
คำน้อยชาวสันปายาง ข้าจะมัดติดอก ข้าจะพกดติดหลัง
ข้าหมายจะกั๊งนายมาติดแหล่ ครั้นถึงเจ็ดวันจะหื้อวันเข้าแปด
วันฮื้อนาฎมาฟัง

(เมื่อไรนาน้องจะได้ช้สบ้านทามา
เป็นสามี่ สาวปายางจะผูกกับอก
จะพกดกับหลัง จะผูกติดกับ
ไหล่เจ็ดวัน แล้วจะให้กิน
ข้าวมือที่แปด จงฟังไว้)

ครั้นได้พ่อสีพันแบ่ จะเอาเป็นเจ้านั่งหัวเดิน
ข้าจะตีขันค้ำกะขึ้นมา เขิญ ข้าจะตีขันเงินใส่ดอกไม้มาตั้ง
จะใส่ชื่อว่ากุหลาบแดงออน ลูกมา เตอะเจ้ามอญมากินข้าว
อาบน้ำ จิมแลนา

ถ้าได้พ่อศรีพันแบ่ (ทองคำ) น้อง
จะให้หนึ่ง เฝ้าห้อง เดิน (ห้องรับแขก)
จะทำขันทอง ขันเงินใส่ดอกไม้
มา เขิญพี่มากินอาหาร

(มณี พยอมยงค์, ประวัติและวรรณคดีลานนา หน้า ๕๖)

ตัวอย่างขอเกี่ยว ทำนองละม้ายเชียงแสน (สำนวนชาย)

ดวงดาวอยู่ยังฟ้า จักเลือกเอาแก่นไส ๑
ปลาเยียนน้อย ปลาเยียนน้อยอยู่ในไซ
จะเลือกเอาตัวและเดนอกกล้า ๑
นายเป็นลูกไฟ เมียไฟ มาเบิ่งใจตัวข้า
บ่หลังจู้พ่อฮ้าง พี่แมลม

จี ๑ มะลิช้อนมาชอนกับดอกต้ายเหิน
จี ๑ ดอกเอื้องเงิน มาชอนดอกเอื้องเผิง
ยามพระพายหนอมมาตี มาหอมเย็นตีหัวนเหิง
ไหวแกว่ง เนิ่งอ่อนดวยลม

ดวงดาวดารตาขฟ้า (หญิงมีมาก) พี่จักเลือก
ดวงที่สุกใส (คนสวย) ปลาไหลอยู่ในไซ พี่ก็จะ
เลือกตัวที่ว่องไว ประเปรียว น้องเป็นลูก
เมียใคร ทำไมจึงมาหลอกพี่ให้ลุ่มหลง มัวเมา

มะลิแรกผลิมาแซมดอกมหาหงส์
ดอกเอื้องเงินแรกแย้มมาแซมเอื้องผิง
เมื่อพระพายรำพัดเพยกกลิ่นหอมจรูญจวน
พริ้วไหว เอนอ่อนตามสายลม

(มณี พยอมยงค์, เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๖)

ตัวอย่างฮ้องขวัญ ทำนองขอเพลงเงี้ยว

อชชไชโย	อชชมงคลโลเป็นเค้า
ข้าจักปิดเคราะห์เจ้า	หื้อหนีออกจากอัดตา
สรรพเคราะห์ร้าย	หื้อขดเคลื่อนคล้ายออกจากกายา
นายน้องนายหื้อตกลงไป	ประดิดประเดี้ยว
สรรพเคราะห์ร้าย	หื้อขดเคลื่อนคล้ายออกจากอัดตา
ออกจากกายา	ลูกแก้วเจ้ารีบเร็วไวแต่เล่า
หื้อตกลงไป	ประดิดประเดี้ยว
นายเฮย	
สรรพเคราะห์ร้าย	หื้อขดเคลื่อนคล้ายหนีไปไกลตา
อย่ามาบีทา	พระลูกแก้วเนื้อ . . .
	ฯลฯ

(มณี พยอมยงค์, เรื่องเดิม. หน้า ๕๗)

๓.๓ เพลงพื้นบ้านภาคอีสาน

ภาคอีสานเป็นแหล่งรวมกลุ่มชนถึง ๓ วัฒนธรรม ซึ่งมีภาษาพูดและวัฒนธรรมแตกต่างกันมาก ฉะนั้นเพลงพื้นบ้านจึงมี ๓ กลุ่มตามวัฒนธรรม คือ (๑) กลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว (๒) กลุ่มวัฒนธรรม เขมร-ส่วย(กูย) (๓) กลุ่มวัฒนธรรมไทยโคราช ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

๓.๓.๑ เพลงพื้นบ้านกลุ่มไทยลาว

ประชาชนอีสานที่มีวัฒนธรรมไทย-ลาว เป็นชนกลุ่มใหญ่ของภาคอีสาน ตั้งภูมิลำเนาในภาค อีสานตอนบนและตอนกลางของภาค ได้แก่ จังหวัดหนองคาย อุดรธานี เลย สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ขอนแก่น ชัยภูมิ มุกดาหาร ยโสธร อุบลราชธานี อำนาจเจริญ หนองบัวลำภู และ บางส่วนของจังหวัดศรีสะเกษ บุรีรัมย์ เป็นต้น เป็นกลุ่มที่ใช้ภาษาถิ่นไทย คือภาษาอีสาน

เพลงพื้นบ้านของกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาว มี ๒ ชนิด คือ (๑) ลำ (๒) ซึง

ก. ลำ หรือ หมอลำ

หมอลำ หรือการลำ เป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมมาในภาคอีสานที่มีการฝึกหัด เป็นคณะ และเจ้าภาพจ้างมาแสดงด้วย หากพิจารณาตามธรรมเนียมการเล่น และเนื้อร้อง ทำนองร้องลำ อาจแบ่งได้ ๕ แบบ คือ

๑) หมอลำกลอน หมอลำกลอนเป็นการแสดงพื้นบ้าน ที่ตั้งเป็นวง คณะ มีการฝึกฝนร้องจนชำนาญ สามารถร้องลำในที่ประชุมชนได้ คณะหนึ่งประกอบด้วย

- หมอลำชาย หญิง ๒ คนเป็นอย่างน้อย บางคณะอาจจะมีมากกว่านี้
- ดนตรี มีหมอลำแคน ๑ คน อาจจะมี ซึง หรือ พิณ (คล้ายกีตาร์) ด้วย

คณะหมอลำกลอนจะรับจ้างไปแสดงในงานต่าง ๆ เนื้อหาที่ร้องลำจะเป็นเรื่องเกี่ยวพาราสิกันระหว่างหนุ่ม-สาว และใช้โวหารลูกเล่น เพื่อความสนุกสนานของผู้ฟัง ซึ่งนิยมเล่น ๓ ทาง คือ

(๑) ลำไจทย์-ลำแก้ คือลำโต้ตอบของหมอลำฝ่ายชาย-หญิง เพื่อลงปัญหาโวหารกัน ส่วนใหญ่จะเป็นปัญญารธรรม การเมือง หรือความรอบรู้ต่าง ๆ

(๒) ลำชิงชู้ ประกอบด้วยหมอลำฝ่ายชาย ๒ และฝ่ายหญิง ๑ ฝ่ายชายจะแสดงฝีมือในการเกี่ยวฝ่ายหญิง ชิงไหวพริบกันเพื่อจะให้ฝ่ายหญิงมีใจรักใคร่

(๓) ลำเกี่ยว คือลำเกี่ยวระหว่างหนุ่มสาว โดยนำคำผญาพื้นบ้านมาร้องลำด้วย หากตอนใด ๆ มักจะร้องลำโวหารเชิงหยาบไล่น และผู้ฟังอาจจะมีส่วนในการเล่นด้วย คือร้องเสริมมาจากข้างเวที เรียกว่า "สอย"

๒) หมอลำพื้นหรือลำเรื่อง เป็นการลำเรื่องนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องสินไซ จำปาสีตัน นางผมหมอม ไก่แก้ว ฯลฯ บางครั้งก็อ่านจากหนังสือผูกโบราณ การลำพื้นหรือลำเรื่องโดยทั่วไป

มีดนตรี (แคน) ประกอบ ผู้ฟังจะฟังนิทานที่อ่านเป็นทำนองเสนาะ คือลำานานพื้นบ้าน แต่บางครั้งพบว่า
หมอลำที่แสดงบนเวทีก็นำทำนองลำพื้นไปลำด้วย เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ หรือผู้ฟัง เรียกร้อง

๓) **หมอลำหมู่** คือหมอลำที่ปรับปรุงเล่นเป็นเรื่อง แต่งกายเหมือนลิเก มีฉากประกอบ
และมีดนตรี ธรรมเนียมการแสดงได้ปรับปรุงให้มีการเจรจา แสดงท่าพ้อนรำ

๔) **หมอลำเพลิน** หมอลำเพลินได้วิวัฒนาการเป็นการแสดงใหม่ โดยมีคณะ เล่นเหมือนดนตรี
ลูกทุ่ง มีการแต่งกายเด่นเป็นทางเครื่อง ใช้แคนเป็นดนตรีหลัก แต่ก็มีเครื่องดนตรีสมัยใหม่เพิ่มอีกมาก
ทำนองร้องใช้เพลงหลายแบบ หลายชนิด (หลายลาย) และปรับเนื้อร้องใหม่โดยหลีกเลี่ยงคำโบราณ
ท้องถิ่น เช่น คณะของบ้านเย็นรากแก่น และคณะของ พรศักดิ์ ส่องแสง เป็นต้น

๕) **หมอลำผีฟ้า** หรือ **ลำผีฟ้าผีแทน** เป็นการลำในพิธีกรรมรักษาโรค โดยปกติประกอบ
ด้วยหมอแคน หมอลำ และลูกมือหมอลำ ตัวหมอลำเองนั้นต้องเป็นคนที่มีครู คือต้องขึ้นครูเป็นหมอรักษา
โรค และต้องทำพิธีไหว้ครูประจำปี เมื่อลูกหลานผู้ป่วยไปหามารักษา หมอลำจะทำเครื่องบูชา (คาย)
กล่าวเชิญผีฟ้ามาช่วยคนป่วย และในเนื้อร้องนั้นจะกล่าวเชิญผีฟ้าให้มารักษาโรคด้วย พิธีลำผีฟ้ามักจะทำ
ตอนกลางคืน

ทำนองลำ หรือ ลาย

ทำนองลำ หรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า "ลาย" ที่นิยมกันมี ๔ ลายด้วยกัน โดยปกติแล้วหมอลำ
ลำจะนำมาสลับกันไปตามเนื้อร้อง เพื่อก่อให้เกิดความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง ในการแสดงหมอลำคืนหนึ่ง ๑
จะใช้ทำนองทั้ง ๔ ลายสลับกันไป ดังตัวอย่าง

๑) **ทำนองลำทางสั้น** เป็นทำนองที่แสดงออกถึงอารมณ์เป็นสุข ใช้ร้องเนื้อเต็ม ไม่มีเอื้อน
(ยกเว้นตอนขึ้นโละหนอ...) วิธีร้องลำจะดำเนินเร็ว ออกเสียงทุกพยางค์สม่ำเสมอโดยตลอด เพียง
ให้เสียงสูง-ต่ำตามทำนอง ดังนี้

ตัวอย่าง (หมอลำบุญยัง สุภาพ)

โอ....โละหนอ

ฟังเดอแม่น	ปากหนา ๑ แบน ๑
แนหนองขอเกี่ยว	อย่าขอเกี่ยวกล่อมผืน (แน-สาย เกี่ยวกันเมื่อปางก่อน)
หันมือบหาย	มักอุปอ้ายหวังจ่อใจจด (มักอุป-ขอบหุ่่น รักอุปร้าง)
คือพระบดเขาเขียน	รูปพิมพ์ในเจ็ย (พระบด-รูปเขียนในผ้า เจ็ย-กระดาษ)
	ฯลฯ

๒) **ทำนองลำทางยาว** ทำนองลำทางยาวเป็นทำนองที่แสดงออกถึงอารมณ์โศกเศร้า มี
การเอื้อนยาว จังหวะลีลาค่อนข้างช้า และหมอลำเองมักจะใช้ลูกเล่น เช่น เล่นลูกคอ เล่นเสียง ซึ่ง
ต่างกับลำทางสั้นที่เน้นการชัดถ้อยชัดคำของเนื้อร้อง

ตัวอย่าง "ลมพานต้องหวนหาป่าเข้าถอก" โดยหมอลำบุญยัง สุภาพ

โอย.....

วาสนาปกคาคคิต สีนอนให้ใส่แต่หมอน ขาวพอน ๑ ....นา (สี-จะ พอน-ขาว)

โอย ละ พี่ชายเอย

เดือนสิบเอ็ดลมต้อง เดือนสิบสองลมมัน

คึดกระสันฮอดซู้ คณิง โอ้อ่าวหา (คึด-คิต ฮอดซู้-ถึงซู้รัก คณิง-คำนึ่ง)

ลมพานต้องหวนหาป่าเข้าถอก (อ่าว-คึดถึง เข้าถอก-ข้าวออกกรวง)

ผักพ่องเป็นตัวตามตัยระหว่างหนอง (พ่อง-บ่าง ตัว-เป็นพวง ตัย-คู่)

หมองไนกลันกระสันแดงกลางท่ง (ท่ง-ท่ง กระสันแดง-ใจกระสัน)

ผมปงเอย ดัดกุดคู้ดอกเป็นคลื่นจั่งทะเล (จั่ง-อย่าง)

หัวใจเวหวิวหวนลัม ลมตีตั้งวี ๑ (เวหวิว-ว้าวุ่น วาหวิว)

มีแต่หนาวจ้อย ๑ คอยจ้องส่องแต่ชาน...เอย...นา (ส่อง-มองดู ชาน-ชาย, रिम)

โอ ละ พี่ ชายเอย

เห็นว่าลมพานต้องหวนหาป่าเข้าถอก (เห็น-เขา)

ผักพ่อง เป็นดอกตัวคอยจ้องส่องแต่ชาน

ลมพานอยู่ชูใบโยกกิ่งไม้ (อยู่-โยก ดิ่ง)

เข้าไฮเหลืองแกกล้วยเข้าดอปั้มเจ้าแกมวย (เข้าไฮ-ข้าวไร่ เข้าดอ-ข้าวเบา)

สวยมาพอปานนี้กะทาขัณฑ์ดอยากต่อ โอยเดเนอ..... (ปั้ม-ป่องกลาง สวย-สวย)

ฯลฯ

๓) ทำนองลำเตี้ย เป็นทำนองสมัยใหม่ เทียบได้กับเพลงร่ำวงของภาคกลาง ขณะลำจะร้องเนื้อเต็มไม่ต้องเอื้อน ลำเตี้ยมี ๔ ทำนอง คือ

(๑) เตี้ยไซง ตัวอย่าง เช่น

ลา ลาก่อนเต้อ ขอให้เธอจงมีรักใหม่

ชาตินี้ขอเป็นขวัญตา ชาติหน้าขอเป็นขวัญใจ

ชาตินี้แล ชาติใด ขอให้ได้เคียงคู่กับเธอ

(๒) เตี้ยพม่า เตี้ยพม่าเป็นสำเนียงเพลงภาคกลาง ปรับปรุงจากเพลงพม่าราชวาน

(๓) เตี้ยธรรมดา เป็นสำเนียงเต็มของท้องถิ่น และเป็นรูปแบบเตี้ยของอีสานโดยตรง

(๔) เตี้ยหัวโนนตาล เป็นสำเนียงเตี้ยอีสานโดยตรง เช่นเดียวกัน

ตัวอย่าง "เตี้ยสาวบ้านแต่" (เป็นเพลงเตี้ยพื้นบ้าน ในเขต จ.อุบลฯ ศรีสะเกษ ภายหลังนำมาอัดแผ่นเสียง เผยแพร่ ได้ปรับสำนวนภาษาถิ่นบางส่วน)

สายัณต์ดีตะวันแหล่ง ๆ	สาวบ้านแต่ขี่รถสักยาน	(สักยาน-จักรยาน)
ขี่ไปทุกถิ่นทุกฐาน (ซ้ำ)	ขี่รถสักยานไปกับฉันทใหม่เธอ	
เสียใจบ้านอยู่ไกลไปหน่อย	เห็นกล้วยอ้อยมีแต่ป่าสอนลอน	(สอนลอน-สลอน)
ขี่ไปจนหัวเข่าเหนียวอ่อน	เห็นแต่ป่าสอนลอนเมือง เกษตรสมบูรณ์	
จากไปเมื่อวันที่ห้า	วันที่ห้าเดือนกันยายน	
พอสองสี่เก้าเก้า	เจ้าสิ่องหลายเดอ	(สิ่อง-จะหยิ่ง)
เฮ็ดเซอ เล่อคือกระดั่งผัดข้าว	เจ้าสิ่องหลายเหม	(เฮ็ด-ทำ เซอเล่อ-ลุ่มลุ่ม)
สาวบ้านแต่ขี่สักยาน		
จดหมายไปสองฉบับ	ได้ฮับหรือเปลาคนตี	(ฉบับ-ฉบับ)
จากไปสะหวีวีวี	จากไปสะหวีวีวี	(สะหวีวีวี-ลิป ๆ)
หากบุญเฮามี	คงจะได้เจอกัน	
หากบุญเฮามี	คงสิได้เซยชม	

๔) ทำนองลำเพลิน เป็นทำนองสนุกสนานครึกครื้น มีทั้งตอนที่เป็นจังหวะลีลาช้า เรียกว่า ตอน "เปิดผ้ากั๊ง" และตอนที่มีจังหวะเร็วเป็นตอน "พ็อน" หรือ "ตอนเดินกลอน" เครื่องดนตรีมี แคน พิณ(ซิง) และเครื่องให้จังหวะ จะเล่นให้จังหวะเร็วตามทำนองเดินกลอนอย่างสนุกสนาน ตัวอย่าง

ตัวอย่าง "ลำเพลินเจริญใจ ขั้บไส้อเมริกา" เป็นเพลงที่กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยได้ประพันธ์ร้องลำกันเมื่อสงคราม "เวียตนาม"ต่อต้านฐานทัพอเมริกาในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๘

พอแต่เปิดผ้าม่านกั๊ง	ก็เห็นฝรั่งนั่งอยู่เต็มเมือง	(กั๊ง-กั๊ง)
เห็นแล้วเคืองในใจ	มาช้อยกันโล่มันเหม	(ช้อย-ช้วย)
ประชาอุก้องอัน	อเมริกัมันกดขี่	(อุก้อง-กั๊ดกั๊ด)
เบ็งเอาตีแม่ป้า	มันมาปล้นแผ่นดินไทย	(เบ็ง-ดู ตี-ซี ซี)
แผ่นดินทองของน้องพี่	ทรย์สินมีมากล้น	
พวกมันปล้นแบ่งกัน	แบ่งกันกับชนชั้นผู้ปกครองผู้ผูกขาด	
ผู้มีอำนาจล้นฟ้า	นับหน้าได้บักคน	(จัก-กั๊ดคน)
พวกมันกินกันโจนโจน	โจนโจนประชาชนไต่ยิบ	(โจน ๆ-โด้ง ๆ)
ไต่ยิบพี่น้อง	เฮาสิต้องโล่มันไป	(เฮา-เรา สี-จะ)

(เดินกลอน) เหลียว เห็นหน้าบักดั่งโมโตใหญ่ โส่มันไปให้พันพวกมันปล้นชาติประชา (ดั่งโม-จุมูกใหญ่)

เฮาอย่าช้า อย่าช้า	ให้มาร่วมแรงกัน	(โต-ตัวใหญ่)
สามัคคีพาตพัน	สู้กันมันมีย่าน	(ย่าน-กลัว)
	ฯลฯ	

ข. เช็ง หรือ ลำเช็ง

ความหมายของคำว่า "เช็ง" (๑) หมายถึงการพ้อนรำ เช่น เช็งกระดิม (๒) ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง เรียกว่า "ลำเช็ง" โดยทั่วไปเพลงเช็งนั้นเป็นเพลงสนุกสนาน ส่วนใหญ่จะเป็นกระบวนแห่ พ้อนรำกันไป มีต้นเสียงร้องนำ ซึ่งนิยมด้นกลอนสด ผู้ที่อยู่ในกระบวนแห่จะเป็นลูกคู่ร้องรับ

เช็งทั่วไปมี ๓ แบบ คือ (๑) เช็งบั้งไฟ (๒) เช็งเต้านางแมว(แห่หางแมวของฝน) (๓) เช็งเต้านางดั่ง การเช็งนี้มักจะเป็นกลุ่มย่อย ๆ ที่ตั้งกระบวนแห่ไปเพื่อขอปัจจัย ข้าวของ ไปร่วมทำบุญที่วัด

เช็งที่รู้จักกันมากคือ เช็งบั้งไฟ คือการพ้อนรำนำกระบวนแห่บั้งไฟ หรืออาจจะมิกกลุ่มย่อย ๆ เช็ง (พ้อนรำ) ไปตามกลุ่มบุคคลที่มาชมงานเพื่อขอปัจจัยร่วมทำบุญ ก็มี ส่วนเนื้อร้องเช็งนั้นมักจะมี ความหมายเชิงหยาบโลนบ้าง

ตัวอย่าง "เช็งสอนหลักธรรม" (ตัดความบางตอน)

.....องค์พุทธโศกเห็นว้างซี	ไฟซีทีเกิดเป็นปลาหลด	เห็น-เขา จังซี-อย่างนี้ ซีที-ตระหนี่ หยัง-อะไร ชั้น-นั้น ช้อย-ฉัน สี-จะ คลอง- ธรรมเนียม
เกิดมาอดกินหยังบ่ได้	ของใหญ่ ๆ แ่มนบ่ได้กิน	
พระมุนินทร์เห็นว่าชั้นดอก	ช้อยสิบอกให้เจ้ารู้คลอง	
รู้ทำนองทรัพย์สินภายนอก	เห็นนั้นบอกให้กินให้ทาน	
สร้างสะพานผลาไปหน้า	ขึ้นชั้นฟ้าสวรรค์นิพพาน	
ข้ามสงสารไปถึงที่แล้ว	คือเมืองแก้วสนุกสำบาย	
บ่เวียนตายคืนมาจักเทือ	เจ้ารู้เมื่อไปแล้วหนอนาง	
รู้หนทางขึ้นเมื่อเมืองฟ้า	.....ฯลฯ.....	

๓.๓.๒ เพลงที่หมู่บ้านกลุ่มวัฒนธรรมเขมร-ส่วย

ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ มีภาษาของตนเอง ซึ่งต่างไปจากภาษาถิ่นของไทยมาก คือภาษาเขมร และภาษากูย(ส่วย) ซึ่งทั้งสองภาษาจัดอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน แต่ก็มีคำพื้นฐานต่างกันมากจนสื่อสารกันไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของตนเองอีกด้วย โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้าน ที่เรียกว่า "เอรียง" (แปลว่า เพลง ขับลำ)

๑) โอกาสและธรรมเนียมการเล่นเจรียง

การเล่นเจรียงนั้น มีทั้งที่จัดเป็นคณะ และเล่นกันเองตามเทศกาล นั่นคือมีทั้งรูปแบบที่พัฒนา มาเป็นคณะ (ร่วมกับวงกันตรึม) และ รูปแบบที่เป็นพื้นบ้านแท้ ๆ ดังนี้

ก. เจรียงในวงกันตรึม

เจรียงเป็นการร้องเพลงประกอบวงกันตรึม (คือดนตรีประกอบด้วย ปี่อ้อ ปี่ชลีย์ หรือปี่ใน โทนคู่หนึ่ง กลองกันตรึม ฉิ่ง ฉาบ กรับ ปัจจุบันมี ซอด้วง ซอด้วง ด้วย) วงกันตรึมเป็นคณะที่เจ้าภาพจ้าง มาเล่นในงานบุญงานกุศล มีการร้องเพลง คือ เจรียง ประกอบวงกันตรึม ส่วนเนื้อร้องนั้นคณะวงกัน ตรึมจะเลือกให้เข้ากับงานกุศลนั้น ๆ หรืออาจจะร้องตามผู้ฟังขอมาก็ได้

ข. เจรียงเป็นตัวหลัก

การเล่นเจรียงแบบนี้เป็นการ เล่นแบบพื้นบ้าน นั่นคือในวันเทศกาลชาวบ้านที่มีอารมณ์ศิลปินจะ จับกลุ่มกันร้องเจรียง ซึ่งจำสืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อน การเล่นเจรียงพื้นบ้านแบบนี้ มีเครื่องดนตรีประ กอบบ้าง(ตามที่หาได้) โดยเฉพาะปี่อ้อ และเครื่องให้จังหวะ ส่วนผู้ขับหลักก็เป็นชาวบ้านที่มาช่วยกลุ่มกัน ผลัดกันร้องและรำพ้องด้วย ซึ่งมีหลายแบบด้วยกัน

๑) *เจรียงขันตู่ย์ (เพลงตกเบ็ด)* เล่นในเทศกาลสงกรานต์ โดยหนุ่ม ๆ จะขับลำ เกี่ยวสาวเนื้อร้องจึงเป็นโวหารฝากรักสาวที่ตนเองหมายใจไว้ ขณะที่ร้องหนุ่มจะหาขนม ผลไม้ ผูกปลาย ไม้ (เหมือนเบ็ด) เป็นพวงหย่อนไปหาสาว พร้อมกับร้องเพลงฝากรัก หากสาวมีความพึงพอใจหนุ่มอยู่ บ้าง สาวจะรับของกำนัลที่หนุ่มส่งมาโดยผูกกับปลายไม้ (คันเบ็ด) และสาวไม่จำเป็นจะต้องร้องเพลง โต้ตอบ การเล่นเพลงตกเบ็ด เป็นโอกาสหนึ่งที่หนุ่มสาวมีโอกาสเลือกคู่กัน โดยไม่ถือสาหาความเหมือน ปัจจุบัน

๒) *เจรียงตรุษ (เพลงตรุษ)* เพลงตรุษนี้ชาวบ้านจะร่วมเล่นตั้งแต่สาย ๆ เดินเป็น กลุ่มไปตามหมู่บ้านเพื่อออกบุญ เรียไร เงิน ข้าวของไปทำบุญที่วัด กลุ่มผู้ร้องจะพ้องกันไปตามขบวน มี เครื่องดนตรีประกอบ เช่น ปี่อ้อ กลองกันตรึม และเครื่องให้จังหวะเท่าที่หาได้ ส่วนเนื้อร้องนั้นไม่จำกัด มักจะเป็นเนื้อร้องที่จดจำได้ และหากต้นเสียงเหนื่อย คนอื่น ๆ ก็ช่วยเป็นต้นเสียง เล่นกันจนเย็นจึงจะ กลับไปวัดเพื่อนำปัจจัย สิ่งของที่รับบริจาคมาถวายวัด เจรียงตรุษนี้เล่นกันทั้งตรุษไทย และตรุษสงกรานต์

๓) *เจรียงนรแก้ว (เพลงนรแก้ว)* เจรียงนรแก้ว เป็นเพลงโต้ตอบกันระหว่างฝ่าย ชายกับฝ่ายหญิง เนื้อร้องส่วนใหญ่ฝากรักแบบสุภาพ โดยเล่นเป็นกลุ่ม ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะยืนหันหน้า เข้าหากันเป็นคู่ ๆ ผลัดกันร้องแก้กันทีละคู่ ไม่ใช่เครื่องดนตรี เพลงนรแก้วมีทำนองร้องเฉพาะของตน เอง โอกาสเล่นมักจะเป็นในวันเทศกาลตอนกลางคืนเมื่อชาวบ้านมาชุมนุมกัน

นอกจากนี้ยังมีการเรียกทำนองเจรียงอีกหลายแบบ ซึ่งมักจะเรียกตามเครื่องดนตรีที่ขับลำ ประกอบ ดังนี้

- **เจรีียง เบริน** คือการร้องลำประกอบซอฮู้ หรือซอด่วง เนื้อร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายกับหญิง
- **เจรีียง ตรอบกัย** คือร้องลำคนเดียว มีรับคู่หนึ่ง เนื้อร้องบรรยายเหตุการณ์ หากพบหญิงก็จะร้องเกี่ยว
- **เจรีียง ตรัว** คือการร้องลำประกอบซอ(ตรัว-ซอ) ส่วนใหญ่มีคนร้องลำเพียงคนเดียว
- **เจรีียง จะเปย** คือการร้องลำประกอบกระจับปี่ เนื้อร้องส่วนใหญ่จะเล่านิทานที่ประพันธ์เป็นร้อยกรองพื้นบ้านภาษาเขมร
- **เจรีียง จรวง** คือ การร้องลำประกอบปี่ (จรวง-ปี่ชนิดหนึ่ง) แต่เดิมร้องคนเดียว ภายหลังมีร้องหลายคน เนื้อร้องโต้ตอบบ้าง เล่นเรื่องบ้าง หรือคำสอน และสุภาษิตบ้าง
- **เจรีียง ปังนา** คือการร้องเพลงโต้ตอบ คล้ายเจรีียงนรแกว แต่จังหวะลีลาเร็วกว่า และนิยมขับลำในงานบุญ เช่น บวชนาค โกนจุก หรือ งานมงคลต่าง ๆ

ตัวอย่าง **เจรีียง ชันตจย** (วิทยาลัยครูสุรินทร์, เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านสุรินทร์)

ปก้าวร เลือนกันโอะ	ฟ้าลั่นเส้าสะเทือน
บองจำรีบ จัส เซราะ	พี่ขอแจ้งเจ้าของบ้าน
บองโฆมสิงชันตจยโกน กโมม	พี่ขอเล่นตกเบ็ดกับลูกสาว
สิงเตียง นางตจย	เล่นทั้งนางน้องเล็ก ๆ
รโสด ดอลเนียงทม	ตลอดถึงนางน้องโต
โฆมสิง ชันตจยโกน กโมม	ขอเล่นตกเบ็ดกับลูกสาว
ตามจัสโปรธาณ	ตามคนแก่โปรธาณ
ชันตจย บองมุย	เบ็ด(ของ)พี่หนึ่งอัน
บองตะ ตรอลนิ	พี่ใส่ตรงนี้
เยื่อน จรว รแบก	เหยียบฝั่งฝั่ง
อเพิบ ดอล คลุน	อารมณ์ถึงตัว(เอง)
อเพิบ เตียงมุข	อารมณ์ทั้งหน้า
มุข เลียบ มเซา นวน	หน้าทาแป้งนวล
อเพิบ ดอล คลุน	อารมณ์ถึงตัว
คลุน บอง ซเราะชงาย	ตัวพ้อยไกลบ้าน

ฯลฯ

๓.๓.๓ เพลงพื้นบ้านโคราช

กลุ่มวัฒนธรรมไทยโคราช ซึ่งใช้ภาษาไทยถิ่นภาคกลาง แต่มีเสียงเพี้ยนเหนือ ได้แก่ จังหวัด นครราชสีมา และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยทั่วไปเรียกภาษาโคราชว่า ภาษาไทยเบ็ง

เพลงพื้นบ้าน คือ เพลงโคราช เพลงโคราชได้พัฒนาจากเพลงพื้นบ้านมาเป็น คณะ เป็นวง มีการฝึกหัดเพื่อจะเป็นนักเพลง ปัจจุบันมีเพลงโคราชหลายคณะ ซึ่งส่วนใหญ่จะตั้งสำนักงานอยู่บริเวณ ประตูน้ำ ถนนสุนทรารายณ์ (ใกล้สถาบันราชภัฏนครราชสีมา) และชุมชนหัวรถ (คือสถานีรถไฟนครราชสีมา)

ธรรมเนียมการเล่นเพลงโคราช

เจ้าภาพจะจ้างมาแสดงในงานบุญ หรืองานมงคลต่าง ๆ หรือเล่นแก้บน "หัวสุนทรารี" บริเวณอนุสาวรีย์หัวสุนทรารีนั่นเอง เนื้อร้องส่วนใหญ่จะร้องโต้ตอบระหว่างฝ่ายหญิงกับชาย นั่นคือ นิยม เพลงประ(ประคารม) บางครั้งจะเล่นเพลงโคราชเป็นเรื่องนิทาน ก็มี

กลอนเพลงโคราช นิยมสัมผัสสอมากกว่าสัมผัสสระ กลอนเพลงมี ๕ แบบ คือ เพลงคู่ สอง เพลงคู่สี่ เพลงคู่หก เพลงคู่แปด เพลงคู่สิบสอง คือต่างกันที่จำนวนคำในวรรคมากน้อยนั่นเอง ดนตรี ไม่มี ใช้ปรบมือตอนจะลงเพลง และร้อง ไช ยะ

ตัวอย่างเพลงเกี้ยว (ชาย)

ไอ้ออ... อีแม่รัม เอ่ยระรุม น้องงามจนหนุ่มมาหลงรัก แม่เรือฟุ้งพาย พี่ก็หมายฟุ้งพัก อยู่ เหมือนกับหิวฟุ้งผม น้องควรมีคู่ซิด อยู่เหมือนเม็ดสองชั้น แม่ปากไหสองชั้น พี่อยากเป็นคู่ซิดซม ไอ้ออ พี่อยากเป็นคู่เอ๋ยสองซม อยู่เหมือนผ้าห่มเอ๋ยสองชาย น้องจะหายห่วงได้ พี่ยังเป็นห่วง แทนห่วงไม่หาย แม่คุณเอ๋ยนะยังตรองไม่เห็น

อีแม่หมูฟุ้งมัน นอแม่พลูฟุ้งหมาก ข้าวหมากก็ยงฟุ้งหมัก พี่ขอเป็นผีฟุ้งเมรุ ไอ้ออ บัดนี้ว่าเนื้อหนังเอ๋ยหย่อนยาน จะหาบ่อนซมสักนิด เป็นไม่มี บัดว่าเผาถึงแท้ บัดว่าแก่ถึงที่ สาวเห็นไม่ยอมไต่ หม่อมเห็นไม่ยอมถาม ครั้นเผารั่วว่า หูตาเหรินเลอะ ซี้มูกซี้ตาไหลเตอะ แมงวันแมงหวีไล่ตอม

(ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูนครราชสีมา, เพลงโคราช:การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์, ๒๕๒๖)

๓.๔ เพลงพื้นบ้านภาคใต้

เพลงพื้นบ้านภาคใต้มีค่อนข้างน้อยชนิดเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ เพลงพื้นบ้านภาคใต้ยังรักษา รูปแบบพื้นบ้านได้มาก นั่นคือ เล่นกันเองไม่ต้องจ้างหา และเล่นกันตามเทศกาล ไม่ใช่พอเพลงแม่เพลงอาชีพ

เพลงพื้นบ้านภาคใต้ที่สำคัญ ได้แก่ (๑) เพลงเรือ (๒) เพลงนา (๓) เพลงบอก

(๔) เพลงร้องเรือ หรือเพลงขานน้อ (เพลงกล่อมเด็ก) (๕) เพลงบวชนาค หรือ คำดัก

ในที่นี้จะกล่าวเพียง ๒ เพลง ดังนี้

๑) เพลงเรือ

เพลงเรือเล่นกันในเดือนสิบเอ็ด หรือเดือนสิบสอง หลังจากออกพรรษาแล้ว ในภาคใต้จะมี พิธีชักพระ คือพิธีแห่พระ ซึ่งส่วนใหญ่จะประดับธงทิวในเรือ แล้วนำพระพุทธรูปสำคัญของบ้านเมืองไป ประดิษฐานไว้ในเรือ หากไม่มีแม่น้ำก็แห่ทางบกก็มี

ตัวอย่าง เพลงเรือสงขลา

ขึ้นช้อตอกกล่าว	ถึงสาวทุกวัน
แต่งตัวกวดขัน	ในวันประชุม (กวดขัน-ประกวดกัน)
ดุ่มพู่ห้อย	สาวน้อยหนุ่มหนุ่ม
สองเต้าเต่งตุม	เหมือนพุ่มมาลา
ถ้าได้พี่ชาย	จะจูบซ้ายจูบขวา
สาวน้อยงามสรรพ	ดับกายไว้ท่า (ดับกาย-ประดับกาย แต่งตัว)
ถึงวันออกษา	พี่จะพาเจ้าไป (ออกษา-ออกพรรษา)

วิธีร้อง ต้นเสียงจะร้องนำ และลูกคู่รับ ซึ่งจะร้องซ้ำกับต้นเสียง ดังนี้

ขึ้นช้อตอกกล่าว	ถึงสาวทุกวัน	(ลูกคู่รับ - น้องนั่นแหละ สาวนั่นแหละ)
เพื่อเหตอกกล่าว		(ลูกคู่รับ - ถึงสาวทุกวัน)
สาวเหตอกกล่าว		(ลูกคู่รับ - ถึงสาวทุกวัน)
แต่งตัวกวดขัน	ในวันประชุม	(ลูกคู่รับ - น้องนั่นแหละ สาวนั่นแหละ)
เพื่อเหตอกวดขัน		(ลูกคู่รับ - ในวันประชุม)
สาวเหตอกวดขัน		(ลูกคู่รับ - ในวันประชุม)

..... ร้องและลูกคู่รับไปเรื่อย ๆ .... ฯลฯ

(จาก วิทยุ จิตต์ธรรม. เพลงชาวบ้านสงขลา, ๒๕๑๖)

๒) เพลงบอก

เพลงบอกเป็นเพลงพื้นบ้านที่เล่นกันทั่วไปในภาคใต้ ส่วนใหญ่นิยมเล่นในระหว่างสงกรานต์ (ก่อนและหลังวันสงกรานต์ก็ได้) เพื่อบอกความหรือประกาศวันสงกรานต์ ว่ามีนาคให้น้ำกี่ตัว และวันใด เป็น ธงชัย อธิบัติ ฯลฯ ตามปฏิทินสงกรานต์ปีนั้น เพลงบอกอาจจะเล่นในโอกาสเทศกาลสำคัญอื่น ๆ ก็ได้ เช่น งานประจำปี งานบุญต่าง ๆ

วิธีเล่น ชาวบ้านที่ชอบร้องลำจะรวมกลุ่มกัน ๕-๑๐ คน เครื่องดนตรีมี ขลุ่ย ทับ ปี่ ฉิ่ง กรับ หรือเท่าที่หาได้ เดินร้องไปตามหมู่บ้าน เจ้าบ้านเมื่อได้ยินเสียงคณะเพลงบอกจะเชื้อเชิญขึ้นบ้าน เลี้ยงอาหารหมากรุก แม้แต่คำคืนดีกคืนเจ้าบ้านก็ยินดีต้อนรับคณะเพลงบอก เพราะคณะเพลงบอกนั้นได้ ร้องอวยพรปีใหม่ และยังสรรเสริญเยินยอเจ้าบ้านอีกด้วย การร้องเพลงบอกให้พรนี้เรียกตามภาษาถิ่นว่า "ซา" นอกจากนี้คณะเพลงบอกอาจจะ "ซานกเขา ซาเด็ก ๆ" (ลูกหลานเจ้าบ้าน อีกด้วย)

ปัจจุบันเพลงบอกยังมีผู้ร้องได้จำนวนหนึ่ง แต่ไม่ค่อยนิยมเล่นกัน เพราะสภาวะสังคมเปลี่ยนไป

ตัวอย่าง เพลงบอก เรื่องศาลาโกหก (สำนวน เจ้าคุณรัตนธัมมนีศรีธรรมราช(ม่วง))

มีนครามหาสถาน	นามขนานนครขสติด
ประจิมทิศและบูรพา	มีทุ่งนาเรียง
มีสนามหญ้ายู่หน้าเมือง	เจริญเรื่องครึ่งโบราณ
ป้อมปราการเทกิงยศ	ยังปรากฏเสียง
บ้านเมืองเอก ณ ปักชำไต้	พลไพร่ก็พร้อมเพรียง
รุกขะเรียงแถววิถี	เมทนีดล
มีศาลาหน้านครินทร์	พื้นเป็นดินก่อเป็นอิฐ
หลังคาปิดบังร้อน	ทั้งใต้ช้อนฝน
ศาลานี้มีหลักเป็น	ที่สำนักประชาชน
ผู้เดินหนได้หยุดอยู่	ทุกฤดูกาล
มีประตูอยู่หกต้น	ที่สูงพ้นแต่หลังคา
รอบศาลากิ่งโตใหญ่	แผ่อยู่ไพศาล
อยู่ในถิ่นประจิมถนน	เป็นที่ชนสำราญ
แต่ก่อนกาลดึกดำบรรพ์	เป็นที่สำคัญกล่าว
ชาวบ้านนอกออกสำเหนียก	นิยมเรียกคำสั้น ๆ
ชอบแกลังกลันทุดหัวนหัวน	ดัดสำนวนยาว
เรียกว่าศาลาโกหก	โดยหยิบยกวัดถูกกล่าว
เรียกกันฉาวทั่วทั้งบ้าน	มีพยานโช
นิยมวัดดูประจักษ์เห็น	ตามกาลเป็นสมัยก่อน
ไม่เต็มทองหันเห	ไปทางเฉโก
กระบิลเมืองเรียกกันอยู่	คือเรียกประตูว่าโต

ไม่ไช่ฟิ่งโผล่ ไม่ไช่ฟิ่งนิก   เรียกมาแต่คำคำ
 ชนต่างตำบลต่างเมือง   ไม่รู้เรื่องประตมดิน
 พุดเล่นลื่นปลายฝีปาก   จึงถลากถล่ำ
 เรียกว่าศาลาโกหก   ซึ่งแกล้งยกเอาความระยำ
 ตัดถ้อยคำที่เป็นจริง   เปลี่ยนออกหิ้งไป .... (ยังมีต่อ)
 (จาก วิทยุญ จิตต์ธรรม, เพลงชาวบ้านสงขลา. ๒๕๑๖)

ทานที่สุวรรณ ○ ฟินทุ ^{มี: วิก ที่} ^{สินท} ทัก ก็ เป็นที่ศักดิ์ ใ ไกรกรวณไฝฝืน
 ๖ ○ ๖ ○ ขยับกัน ๖ ขยับม อนุสนธิ์การก็ เขียนสันระบะนัน ก็อิดันชะนี้
 ลวนากระก็ วิสสิโยไซ ○ ช่นกักแก ๓ไม มีอยู่คักไค ให้ช่นค่านัน
 กระชันพลันไว จะเขียนคักใจ ภาให้กก ○ เหลือคักักเห็น แลคักักเป็น
 ักเขียนนี้ด การได้เขียนนี้ กระชันภาท แสนไม่ฉินด ช่นกักชที่
 ○ นี้ใช้ ักักันเขียนไว ก็ไคก็ก็ ัก่นกักอย่าช่น สรรพสกร
 ช่นกักชี่ ักักกรลวนก็ มีใจจินท ○ เขียนไวไคเห็น แก่กักให้เขียน
 คักลจนกลอนมา ภาไคไคกรู ไคคักัก ใฝ่รบลดกันท จินทกมุชี่

ในหนังสือประตมดิน.

อ่านว่า ○ ฟินทุเอกโทตรี จัตวาภาที เป็นที่สำคัญ ไฝมีลาขไฝมีม้วน ไคกรวณไฝฝืน
 ฟินหนุฟองมัน วิสสรณนีย์ ฟองมันอยู่ต้น ฟินหนุอยู่บน อนุสนธิ์การศรี
 เขียนสันระบะนัน คือวิสสรณนีย์ ส่วนข้อคดี วิสสนใจ ○ อ่านว่าตาคู
 ถ่าไม้ไคคัก มีอยู่คักไค ให้อ่านค่านัน กระชันพลันไว จะเขียนคักใจ พอให้ดูว

